

Får man säga pass?

Blivande lärare diskuterar mobbning och dess nya vägar

Abstract

Titel:	Får man säga pass? Blivande lärare diskuterar mobbning och dess nya vägar
Författare:	Märta von Feilitzen
Kurs:	Medie- och kommunikationsvetenskap, Fördjupningskurs 60p
Termin:	Höstterminen 2006
Syfte:	Att belysa mobbningens nya vägar och blivande lärares syn på detta fenomen.
Metod:	Kvalitativa samtalsintervjuer som analyserats med hjälp av metoden meningskoncentrering
Material:	Sju stycken blivande lärare har intervjuats

Huvudresultat:

Den övergripande frågan som har följt mig genom uppsatsen lyder: hur tar sig mobbning via de digitala medierna uttryck? Min ambition är att sondera terrängen för mobbningens nya vägar och blivande lärares syn på detta.

Jag har arbetat med tre frågeställningar i denna uppsats. Den första låter de blivande lärarna beskriva mobbning. Svaret på denna frågeställning överensstämde väl med det som teorierna för uppsatsen sagt, att mobbningen är en upprepande, kränkande handling mot en person av en eller flera personer. Trakasseringen kan vara såväl fysisk som psykisk.

När de blivande lärarna redogjort för mobbning behandlades nästa frågeställning, hur de beskriver e-mobbning. Att mobbning och e-mobbning är samma sak fast i nya kanaler var det man kom fram till och att de digitala medierna ger mobbarna större möjlighet att nå sina offer som inte har någonstans att känna lugn. En enda handlig kan ge stora effekter lång tid framåt.

Den tredje frågeställningen var hur blivande lärare ser på sina IT-kunskaper och alla de blivande lärarna i min undersökning säger att de IT-kunskaper de har, har de främst lärt sig på egen hand och att lärarutbildningen borde följa utvecklingen med det ökade användningen av digitala medier. De anser att man som lärare bör ha en insikt i medierna som eleverna använder och hänga med i utvecklingen så att man kan ge sina elever goda medieupplevelser.

E-mobbning är ett gammalt fenomen i nya kläder och förekommer via såväl mobiltelefoner som e-post och chatt-program. Att det är fler tjejer än killar som utför och blir utsatta för detta är också något som tidigare forskning visat och att man vågar mer när man är dold bakom en skärm än man vågar när man står öga mot öga är ett faktum. E-mobbningen är här och vi måste lära oss hur vi ska agera och arbeta med det ute i skolorna.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Begreppsförtydligande	2
Disposition.....	2
Bakgrund	3
Fokus i denna uppsats.....	5
Teoretiska perspektiv	6
Publik, användare eller deltagare?.....	6
Konvergensen är total.....	7
Det privata livet blir allt mer offentligt	7
Unga och medier	8
Mobbning	10
Vilka olika typer av mobbning finns det?	11
Ny förpackning, gammalt innehåll	12
Mobilen och Internet en livlina	12
Mötesplats	13
IT i lärarutbildningen.....	14
Teoretisk tillbakablick.....	16
Mina antaganden	17
Syfte och frågeställningar	18
Problemformulering	18
Syfte.....	18
Frågeställningar	18
Metod & material	19
Metodval.....	19
Etiska aspekter.....	20
Material & urval	20
Vem	21
Hur.....	22
Arbetets gång	23
Intervjuerna.....	23
Analysen.....	24
Reflektioner & självkritik.....	25
Resultatredovisning & analys	26
Mobbning som fenomen.....	26
Mobbning, gruppdynamik och ansvar.....	27
Slutsatser omkring fenomenet mobbning.....	29
E-mobbning som fenomen	29
E-mobbning, tillgänglighet och anonymitet	30
Slutsatser omkring fenomenet e-mobbning.....	33
IT- kunskaper.....	33
IT-kunskaper är självbevarelsedrift.....	34
Slutsatser om IT kunskaper	35
Slutligen en summering	36
Slutdiskussion	38
Slog förväntningarna in?	38
Sammanfattning	41
Referenser	42
Bilagor	45

Förkortningar

Här presenteras förkortningar som förekommer i uppsatsen mer ingående än vad som finns utrymme för i uppsatsens löpande text.

- BO** Barnombudsmannen, barnombudsmannens huvuduppgift är att företräda barns och ungas rättigheter och intressen med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).
- Lpo 94** Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet.
- MMS** Multimedia Messaging Service, är en teknik för överföring av multimedie-meddelanden mellan mobiltelefoner. Meddelandena kan till exempel bestå av digitala fotografier, musik, text och videosekvenser.
- MSN** Microsoft Network, Namnet förknippas ofta med MSN Messenger, tjänsten för snabbmeddelanden, och som förmodligen är den populäraste delen av MSN, speciellt i Sverige. MSN-tjänsten Messenger har i dagsläget efterträts av Windows Live Messenger.
- SMS** Short Message Service, är en tjänst för korta textmeddelanden som sänds till och från mobiltelefon eller från dator till mobiltelefon
- VFU** Verksamhetsförlagd utbildning, den praktiska del som man som blivande lärare utför på en eller flera skolor under sin utbildning

Inledning

Det ringer, vibrerar och spelar i var mans ficka. Datorernas fläktar viner och så många aktiviteter som möjligt är igång. Vi läser nätupplagan av dagens tidning och dess rubriker slår emot oss; *Mobbingen på Internet ökar lavinartat, 15-åring nakenmobbad på nätet, Hot och hån har flyttat ut på nätet.*¹ Massmedielandskapet har varit i ständig förändring under större delen av 1900-talet och den digitala tekniken ger oss nya förutsättningar. Tekniken möjliggör sammansmältningar av olika funktioner och det som utmärker de nya medierna är de sätt som allmänheten kan ta del av deras information och underhållning. Radion, TV:n och dagstidningarna fungerar som människors förlängda sinne och ger oss möjlighet att följa händelser i världen och bilda nätverk.² Med den nya digitala tekniken kan vi uppdatera oss i händelserna än mer frekvent och våra nätverk får nya förutsättningar.

Medierna har en stor betydelse i våra liv, varje dag tar större delen av Sveriges befolkning del av budskap som förmedlas via medierna. Vi påverkas och påverkar i olika grad. Att påverkas är något som är omöjligt att undvika, det är snarare en fråga om i vilken grad och på vilket sätt som påverkan sker. I och med att vi tar del av medieutbudet och numera även kan ge viss feedback då interaktiviteten blivit större, har vi också möjlighet att påverka vissa delar av det. Vi kan också välja vad vi vill ta del av och när. Fördelarna är många när mediekanalerna smälter samman och tid och rum inte längre spelar någon roll, men vilka är nackdelarna?

Som blivande lärare anser jag det vara viktigt att ha en insikt i såväl mediernas utveckling som de olika kommunikationskanalerna och den interaktivitet som de nya digitala medierna erbjuder. Mobbing är ett begrepp som länge har funnits i skolans värld och något som vi alla har mer eller mindre insikt i och erfarenhet av. Efter den senaste tidens diskussioner om 'mobbingens nya vägar' såväl i dagspressen som i TV nyheterna och de kommersiella kanalernas reklamblock så väcktes mitt intresse för dessa vägar. Jag kommer att stå inför det faktum att elever blir mobbade och att man inte alltid kan skåda detta i den fysiska verkligheten. Jag kommer att behöva sätta mig in i och förstå hur de digitala kommunikationsvägarna påverkar samspelet i det fysiska rummet där jag som lärare kommer att jobba.

Idag kan vi inte säga vilken framtid som vi går till mötes när det gäller de kulturella miljöer som vi kommer att leva i. Internet är ett förhållandevis nytt fenomen/medium och forskningen kring detta växer hela tiden inom flera olika akademiska discipliner. Vi kan ännu inte se övergripande mönster för denna Internetålder, men bilden av dess roll blir tydligare och betydelsen i specifika sammanhang visar sig.³

På forskningsfronten är fenomenet e-mobbing något relativt nytt eller kanske snarare ett gammalt problem i nya kläder. E-mobbing är något som uppmärksammas och som uppstått i och med utvecklingen och användningen av de digitala medierna. Barn och unga som växer upp i dag föds in en digital medieålder och för dem kommer detta inte att vara något konstigt, men för oss som har levt i en värld med mest analoga medier ser vi nya saker i den digitala medievärlden som måste studeras och forskas på. Det är högst relevant

¹ www.mediaradet.se/templates/debate_main___392.aspx, 2006-11-07

² Hadenius & Weibull, 2003, sidan 254- ff

³ Dahlgren, 2002, sidan 18

att lyfta e-mobbning då det är forskning av vår tid. Det finns luckor som måste fyllas och frågor som vi vill ha besvarade.

Min ambition med denna uppsats är att se hur väl insatta och förberedda vi som blivande lärare är när det gäller detta fenomen. Syftet med denna uppsats är att belysa mobbningens nya vägar och blivande lärares syn på detta fenomen. I sitt förord skriver Björk: ”Utbilda lärarna så att de övervinner sin rädsla om att prata och ingripa mot mobbning och förtryck i skolan.”⁴ Att inte våga är något som mer ofta än sällan handlar om att man inte har kunskap eller erfarenhet och att man då känner sig otrygg i sin roll.

Som slutsats hoppas jag kunna ge vägledande tips om hur man kan ta sig an problemet och vart man kan finna råd i frågan om e-mobbning. Uppsatsen kommer också att uppmärksamma områden där vidare forskning behövs och förhoppningsvis ge dig som läsare mer insikt och kunskap om området. Det ligger inte i mitt intresse att genom denna uppsats komma med generaliserbara resultat eller givna sanningar. Jag vill uppmärksamma fenomenet och fokusera på att få en insikt i forskningsområdet kring e-mobbning.

Begreppsförtydligande

E-mobbning kommer ur den forna formen av mobbning som kan beskrivas som uteslutande ur kamratkrets, förtryck, trakasserier, översitteri eller pennalism⁵. Ändringen eller rättare sagt tillägget av ett e före ordet mobbning visar att det handlar om elektronisk mobbning. E-mobbning kan försiggå via en rad olika kanaler, till exempel mobiltelefoner (både telefonsamtal och SMS), kameramobiler via MMS, e-post, chatt-inlägg eller publicering på hemsidor. Istället för e-mobbning används även begreppet digitalmobbning, något som jag ser som en försvenskning av det engelska uttrycket cyberbullying. Begreppet digital kan också referera till den digitala virtuella verkligheten, i motsats till den analoga reella verkligheten. Mobbning är något som försiggår i den reella verkligheten för den utsatte och därför försöker jag undvika just begreppet digitalmobbning. Jag kommer i största möjliga mån att använda mig av begreppet e-mobbning då jag anser det vara minst begränsande då det kan innefatta såväl mobiltelefonsamtal som chatt-inlägg.

Disposition

I följande kapitel, bakgrund, kan ni läsa lite om mediernas historia och spännvidd. Bakgrunden bjuder också på lagar och styrdokument som gäller skolan och om det arbete som stiftelsen Friends och Rädda Barnen gör för att motverka mobbning. I teorikapitlet går jag från att tala om mediekonvergensen till unga och deras liv med medier, för att senare ta upp mobbning och e-mobbning. Sist i teorikapitlet skriver jag om IT i lärarutbildningen och sammanfattar mina tankar och förväntningar. Min metod och mitt material redovisas grundligt i kapitlet med samma namn. Ni finner också här ett självutvärderande stycke där jag talar om de insikter som arbetet gett mig, främst utifrån metodval och tillvägagångssätt. Resultatredovisningen ger dig en bild av blivande lärares syn på mobbning, e-mobbning samt på sina IT kunskaper och vad lärarutbildningen gett för bild av dessa fenomen. Jag analyserar resultatet och väger det mot den teori som jag tidigare gett. I slutdiskussion ger jag mitt resultat vidare eftertanke och redogör för de frågor som denna studie gett och som kan vara intressanta i vidare forskning.

⁴ Björk, 1999 sidan 7

⁵ www.synonymer.se, 2006-12-20. Sökte på ordet mobbning

Bakgrund

Det är spännande, det är roligt, man tittar, klickar och letar med skräckblandad förtjusning. De digitala medierna erbjuder saker som för den äldre generationen ter sig helt övernaturligt. Små animerade gubbar som kör en dans eller varför inte lite stämmingsfull musik när du besöker hemsidan för ett spa. Jag kan fnissa lite när ett mail från min farmor dimper ner i inboxen. Inte en enda radbrytning, men dock ett mail från farmor, 79 år. På våra dagstidningars hemsidor uppdateras nyheterna i en rasande fart och vi kan få rörliga bilder eller se ett TV-program som vi missat på TV-kanalens hemsida. Att tala med mina systrar eller vänner via chatt-program är något som jag i princip tar för givet och tid och rum är inget som jag längre reflekterar över i "talandets" stund.

De moderna kommunikationsvägarna gör oss oberoende av tid och rum, vi kan välja att alltid vara tillgängliga. Mötesplatserna är flera och vi kan delta eller ta avstånd från desamma. Man kan vara sig själv, man kan vara anonym eller anta en falsk identitet. Att säga negativa eller elaka saker verkar enligt Olin vara enklare om man kommunicerar via Internet eller SMS än om man står öga mot öga.⁶ Samtidigt som de nya kommunikationsvägarna medför en massa valmöjligheter som gör det enklare att kommunicera så förstår vi också att alla dessa valmöjligheter medför en ändrad syn på kommunikation och nya problem.

Internet blev ett begrepp i början av 1990-talet och orden surfa på nätet tog plats på våra läppar. Det viktigaste med detta fenomen var och är fortfarande kompression, konvergens och interaktivitet.⁷ Kompressionen gör det möjligt att överföra information i komprimerad form och med andra ord kunna utbyta information och dela med sig av information på ett snabbt och smidigt sätt. Konvergensen är det som vi kan se som den stora förändringen när det gäller den digitala utvecklingen. Flera olika kanaler smälter samman och gamla mediekkanaler får nya distributionsformer. Att kunna ge feedback och kommunicera med såväl producenter och distributörer som sina vänner runt om i världen är en av de största förtjänsterna som den digitala tekniken och då främst datorn och Internet fört med sig.

Interaktiviteten är en förtjänst men kan också bli en otjänst när man ser till mobbning eller konflikter. I all realtidskommunikation förekommer konflikter både i verkliga livet och när man befinner sig i en chatt-situation, på en community eller i ett online-spel. Konflikter som uppstått i det verkliga livet kan också fortgå via elektroniska kanaler. Den senaste tiden har man uppmärksammat att mobbning som förekommer i skolan också kan fortsätta på fritiden via mobiltelefoner, chatt eller e-post.⁸

Enligt Nordicoms undersökning, Internetbarometern 2005, använder upp till 42 procent av den svenska befolkningen mellan 9 och 79 år Internet en vanlig dag och 74 procent av befolkningen har Internetuppkoppling hemma. Av ungdomarna som deltagit i studien anger så många som 83 procent att de har tillgång till Internet hemma.⁹ För att mer precist beskriva målgruppen för denna uppsats använder jag mig av medierådets undersökning, Unga och medier 2006. I denna undersökning kan man se att 38 procent av barn och unga, 9 till 16 år, har dator på sitt rum. På Internet är det framförallt chatta som man brukar göra,

⁶ Olin, 2003 sidan 30

⁷ Hadenius & Weibull, 2003 sidan 263-

⁸ Medierådet, 2006

⁹ Nordicom Sverige 2006, Internetbarometern

men även att spela spel kommer högt upp för sysselsättningen online. När man chattar gör man det främst med kompisar och personer som man redan känner. På frågan om man råkat ut för att någon varit elak eller mobbat en på Internet så svarar hela 16 procent att det har förkommit. 10 procent av föräldrarna i Medierådets studie uppger att deras barn har varit utsatt för mobbning på Internet.¹⁰

På stiftelsen Friends hemsida kan man läsa om deras undersökning av folks erfarenheter och upplevelser av e-mobbning. Uppgifterna som kommer fram där stämmer väl överens med de uppgifter som Medierådet och Nordicom kommit fram till i sina undersökningar. ”Jo, jag satt hemma och försökte gömma mig, och skolkade för att slippa gå till skolan. Då fick jag en massa hemska SMS, från tjejerna i min klass. Det kändes hemskt. Jag grät jättemycket!” Citatet kommer från en tjej på mellanstadiet som deltagit i undersökning.¹¹

1990 skrev Sverige under FN:s konvention om barnens rättigheter, den så kallade barnkonventionen. I och med att detta avtal skrivits under har barnombudsmannen (BO) som myndighet skapats och har till uppgift att se till att det finns ett barnperspektiv i alla beslutsprocesser och verksamheter som berör barn och unga. BO har åstadkommit en hel del när det gäller arbetsmiljö för barn och i den nya läroplanen som kom 1994, Lpo 94, står det klart och tydligt att ”inget barn ska känna sig otryggt i skolan, eller riskera att utsättas för kränkande behandling”.¹² En ny lag har också trätt i kraft 1 april 2006, Lagen innebär också att barn och elever får ett lagligt skydd mot annan kränkande behandling, som exempelvis mobbning. Inget barn och ingen elev ska ställas utan ett säkert, tydligt och aktivt skydd.¹³

Vidare i Lpo 94 står det att skolan ska gestalta och förmedla människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta. Skolan ska främja förståelsen för andra människor och ingen skall i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar att stärka förmågan att leva med den kulturell mångfald som vårt samhälle bygger på. Eleven skall i skolan möta respekt för sin person och sitt arbete. Som lärare skall jag uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling. Läraren ska också hålla sig informerad om den enskilda elevens personliga situation genom att ha kontakt med hemmet. Genom att hålla sig informerad om detta kan man iaktta respekt för elevens integritet.

När det gäller medier och hur de ska behandlas av skolan står det i Lpo 94 att eleverna ska ha kunskaper om medier och deras roll, samt att eleverna ska kunna använda informationsteknik som ett verktyg för kunskapssökande och lärande.¹⁴ Som blivande lärare är det av flera anledningar viktigt att ha en insikt i medierna, dess spridning, användning och påverkanskraft eftersom att de är en stor del av barns och ungas vardag.

¹⁰ Medierådet, 2006

¹¹ www.friends.se, 2006-11-13

¹² Björk, 1999 sidan 13 f

¹³ www.skolverket.se/sb/d/1320/a/5664, 2006-11-13

¹⁴ Lärarförbundet, 2002 sidan 16

Fokus i denna uppsats

I mitt arbete med uppsatsen ställer jag mig frågan: hur tar sig mobbning via de digitala medierna uttryck? Jag vill sondera terrängen när det gäller detta nya fenomen och för att göra det redogör jag för vad forskningen hittills säger om e-mobbning. Saker som hur den tar sig uttryck, vem som mobbar och vem som blir mobbad och vilka kanaler som används står att läsa i teorikapitlet. Jag går sedan vidare och djupare i syfte att ta reda på hur blivande lärare ser på såväl mobbning som e-mobbning och sina egna IT-kunskaper.

När jag startade arbetet med uppsatsen och surfade runt på nätet tog det inte lång tid förrän jag stötte på stiftelsen Friends hemsida och likaså Rädda Barnens arbete. Friends förebyggande arbete mot mobbning är något som vuxit sig starkt under de tio åren som de funnits. Många skolor arbetar enligt deras koncept som går ut på att hela tiden aktivt arbeta mot mobbning med hjälp av bland annat kamratstödjare. Både skolans personal och kamratstödjarna får utbildning av Friends personal för att arbetet ska bli lyckosamt. Rädda Barnen arbetar på många plan och den grupp som jag varit i kontakt med arbetar just nu med att se över likabehandlingsplanerna som alla skolor i och med denna nya lagen måste ha. Man arbetar främst mot skolor i Göteborgs stad, men Rädda Barnen arbetar också med att ställa krav på dem som har ett övergripande ansvar att se till att inget barn utsätts för kränkande behandling; kommunerna, Skolverket och regeringen.¹⁵

Mycket av den information som jag fått och den uppfattning som jag skapat mig har väglett mig i detta arbete. Jag vill veta och ta reda på hur blivande lärare resonerar kring detta och har därför valt att göra intervjuer med en rad personer som befinner sig i samma situation som jag, vi ska bli lärare.

¹⁵ Seminarium 2006-12-18, Rädda Barnen och Friends samt deras hemsidor <www.rb.se> respektive <www.friends.se>

Teoretiska perspektiv

Inom medievetenskapen är stridsfrågorna ofta människosyn eller samhällssyn. Frågorna är inte givna och handlar främst om värderingar snarare än om empirisk fakta. Det är viktigt att ställa sig frågor som: Hur ser jag på människan? Hur ser jag på samhället? Hur ser jag på kunskap? Varför vill jag studera detta? Vad kan kunskapen som kommer fram genom min forskning användas till och av vem?¹⁶ I detta teorikapitel kommer jag att beskriva medierna i stort och diskutera publikens förutsättningar, jag ger en bild av hur barn och unga lever med medierna och vad gemenskaper kan betyda. Jag kommer att sätta ord på mobbning i allmänhet och e-mobbning i synnerhet. Jag redogör för IT i läraryrket innan jag sammanfattar kapitlet för att skapa en klarare bild av forskningsområdet och vad vi kan förvänta oss att de blivande lärarnas syn och inställning är på detta område.

Publik, användare eller deltagare?

”Att studera medier och kommunikation är en föränderlig sysselsättning”¹⁷ Medieutbudet är omfattande, världen krymper, och vi får tillgång till kultur och kunskap som tidigare inte varit lättillgänglig. Rums- och tidsgränser sprängs, medievanorna är nära kopplade till människors livsstil, identitet och vardagsliv. Stora delar av vår fritid ägnar vi åt olika slags medier och vår fritid beräknas uppgå till halva vår levnadstid.¹⁸ Medierna är en spegel av vårt samhälle och är närvarande på flera plan.

Den kontinuerligt accelererande utvecklingen av kommunikationsteknologier, alltsedan Gutenbergs tid, har fått stor inverkan på hur samhället fungerar och hur vi lever våra liv. Vem som helst kan i princip ta del av det som förmedlas genom medierna när som helst på dygnet och samtidigt göra andra saker. Det har också blivit svårare att sätta gränsen för vem som egentligen är publik och vem som egentligen är sändare. Mediesystemet, medieutbudet och mediekonsumtionen går inte att isolera från den samhälleliga och kulturella omgivningen.¹⁹ *”Oavsett om man studerar politiska åsikter, människors identitetsskapande eller nya inriktningar inom konsten, är det fullt rimligt att förvänta sig att medierna har betydelse.”²⁰*

Kommunikation är ett gigantiskt begrepp och kan definieras på två olika sätt beroende av vilket syfte och vilket mål kommunikationen har. Antingen kan man se kommunikationen som en överföring av meddelande från en sändare till en mottagare vilket ger en viss effekt, eller så kan man definiera processen som utbyte av mening, där meddelandet tolkas och leder till olika typer av förståelse.²¹ Den teknologiska utvecklingen ställer nya krav på såväl mottagaren som sändaren och innehållet. Informationsflödet ökar och den klassiska kommunikationsprocessen ställs inför nya situationer. Vem är sändare och mottagare på Internet? Kanske ska man numera tala om deltagare i kommunikationsprocessen istället?²²

¹⁶ Föreläsning 2006-09-04, Monika Djerf-Pierre

¹⁷ Falkheimer, 2001 sidan 13

¹⁸ Carlsson U, Facht U (red), 2004 s 7ff

¹⁹ Jansson, 2002 sidan 8-10

²⁰ Jansson, 2002 sidan 10

²¹ Falkheimer, 2001 sidan 13

²² Falkheimer, 2001 sidan 163

Konvergensen är total

Gränsen mellan de olika medierna blir allt svårare att upprätthålla då Internet gjort sitt intåg. Internet kan ses som ett multimedium som fungerar som en distributionskanal för flera av de traditionella medierna. Internet är en plattform där man kan finna såväl text som ljud och rörlig bild. Internet kan ses som både ett massmedium och som ett interpersonellt medium vilket jag diskuterar vidare i stycket, Det privata blir allt mer offentligt. Kommunikationen förmedlar och förnyar kulturen. De äldre traditionella medierna skapar globalisering av kulturen genom underhållning, reklam, nyheter och konsumtion. Den nya informationsteknologin skapar förutsättningar och förmedlar kulturen genom att kommunikationen mellan många personer nu fungerar mycket lättare. Interaktiviteten gör att man numera kan skraddarsy den information som man vill ha, det är vi som mottagare som har kontrollen, det är vi som surfar. Även om det är så att det slutligen är vi som fysiska människor som bestämmer kan man se att Internet har förändrat vår syn på identitetsskapande och gemensamhetskapande.²³

Medierna har en central del i vår, västvärldens, vardag. Vi ägnar så mycket som 5 timmar och 41 minuter åt dem dagligen.²⁴ Vi använder medierna för att bilda oss en uppfattning om vår omvärld, såväl närområdet som fjärran, och många av våra erfarenheter kommer ur medierna. Medierna spelar på så vis en stor roll i vårt kunskapsinhämtande. De olika kanalerna och dess innehåll spelar också en stor roll för hur vi tar ställning i olika samhällsfrågor.²⁵

En syn på Internet är att det kan bidra till demokrati, gemenskap och individuell utveckling. En annan syn kan vara att Internet kan bidra till ökad fragmentering, kontroll över individen och verka för upplösande av sociala band mellan människor.²⁶ På frågan om Internet är ett masskommunikationssystem så menar Hadenius och Weibull att det snarare har blivit ett kommunikationssystem som man använder mer i privata ärenden än att få snabba nyheter.²⁷ Carlsson skriver att Internet fortfarande kan användas som ett massmedium då de traditionella medierna ryms på nätet. Skillnaden är att man på Internet förespråkar mer av dialog istället för den enkelriktade kommunikationen som massmedierna tidigare stått för.²⁸ Det finns i princip inte något område i vår vardag där Internets möjligheter inte gjort sig gällande. Även om det är så att nätet främst används i privata intressen så är det så har det gett oss ny möjligheter till att skapa/hålla kontakter världen över med människor som vi känner eller inte känner.²⁹ E-post och andra program möjliggör kommunikationsformer som både förlänger och förnyar medierad kommunikation.

Det privata livet blir allt mer offentligt

Internet gör det möjligt för fler personer att uttrycka sig massmedialt eftersom kostnaderna är små. Detta ger till följd att fler grupperingar och fler personer har råd att använda sig av Internet för att kommunicera till en större massa. Som privatperson behöver man inte följa samma lagar och regler som de övriga massmedierna och innehållet kan därmed lättare vara stötande. Internet blir i och med den lättillgängliga tekniken ett utmärkt redskap för

²³ Hela stycket inspirerat av Dahlgren 2002 kapitel 1, Internetåldern

²⁴ Bruttotid som befolkningen 9 – 79 år ägnar massmedierna varje dag, www.nordicom.gu.se, 2006-11-15

²⁵ Se till exempel Hadenius & Weibull, 2003 eller Carlsson, 2002

²⁶ Dahlgren, 2002, sidan 14 - 16

²⁷ Hadenius & Weibull, 2003, sidan 445

²⁸ Carlsson, 2002, sidan 300

²⁹ Dahlgren, 2002, sidan 16

att sprida mer eller mindre relevanta budskap. Man kan sprida rykten och radera dem snabbt, man kan orsaka förödelse samtidigt som man kan slippa stå ansvarig för det man gjort.³⁰

*”For example, emails could be forwarded to all the student’s contacts and web sites could be created that millions of people could visit. Furthermore there is the power of the written word.”*³¹

Att vi nu ser annorlunda på kommunikationen mellan människor är kanske inte så konstigt i och med Internet och de nya kommunikationsmöjligheterna som detta medium erbjuder. När vi kommunicerar över Internet använder vi oss av ett språk som kan ses som ett mellanting mellan tal- och skriftspråk.³² I andra studier som är gjorda i avseendet att studera fenomenet e-mobbning så talar man om en frispråkighet, att man våga mer när man möts i den virtuella världen jämfört med om man talar ansikte mot ansikte. Campbell menar att *”... some students could be emboldened to cyber bully when they would not bully face-to-face”*³³ I Qing Lis rapport framförs åsikter som; jag kan säga vad jag vill, det är mer opersonligt än om man skulle göra det ansikte mot ansikte, då kan det bli lite skrämmande.³⁴

Synen på massmedierad kommunikation och kommunikationsprocessen har även den problematiserats efter att förutsättningarna förändrats. Internet har skapat helt nya förutsättningar att sprida massinformation. Kanalen ger oss möjlighet att sprida information till massan samtidigt som enskilda människor kan ge omedelbar feedback samt att man kan ha direktkontakt med varandra. Frågan om Internet ska betraktas som massmedium har många ställt sig. Man kan till exempel som Hadenius och Weibull beskriva det som ett tekniskt medium genom vilket informationsföretagen kan sprida sin information. Eller så kan man se att användaren har i stort sett lika stort inflytande över innehållet som producenterna och kan med enkla medel själva bli producenter.³⁵ Om man ser till den traditionella kommunikationsprocessen kan en person befinna sig såväl i sändarens som i mottagarens position. Kanalen kan lika mycket ses som ett massmedium som ett interpersonellt medium. Internets styrka är just denna valmöjlighet och interaktiva användning.

Unga och medier

Nya medier och kulturella företeelser möts ofta med farhågor och rädsla, så även när den digitala tekniken gjorde sitt intåg. Den digitala tekniken ses både som positiv och negativ för barn och unga, inlärning är en av de stora vinsterna som de digitala medierna fört med sig men som många andra medier kan mediet påverka barn och unga i en negativ riktning genom att det kan skildra saker och ting väldigt naturtroget. Oron för mediets påverkanskraft leder ofta till restriktioner och regler för användning genom att sätta olika gradering och åldersgränser på spel eller att blockera vissa mjukvaruprogram för Internetanvändning.³⁶

³⁰ Carlsson, 2002, sidan 313 - 315

³¹ Campbell, 2005 sidan 3

³² Sveningsson (2002) sidan 89

³³ Campbell, 2005 sidan 3

³⁴ Li, 2005 sidan 3 (här fritt översatta av mig)

³⁵ Hadenius & Weibull (2003)

³⁶ Buckingham, 2006 sidan 75-77

När man tittar på resultaten av Medierådets undersökning så kan man utläsa att barn och unga spenderar mycket tid med medier. TV-tittning och Internetanvändning är det som dominerar när det gäller vilka medier och hur mycket tid man spenderar med dem. Svaren på frågan om man är själv eller tillsammans med någon när man använder sig av de olika mediekanalerna visar på att man tittar mer på TV/video/DVD tillsammans med andra medan man använder Internet till största graden på egen hand. Deltagarna i studien svarar också att de far illa av att bli mobbade eller av att se mobbning på TV, film, i spel eller på Internet.³⁷

Det är ingen nyhet att medielandskapet har förändrats och att medierna tar en allt större plats i vår vardag. Barn och unga av idag är 'nätets infödda' och de har inga problem att ta tekniken för givet. Användningsområdet har hamnat i fokus och tekniken ses som ett verktyg för att nå dit man vill eller säga vad man måste.³⁸ Internet används flitigt av barn och unga, hela 50 procent av de unga i Medierådets undersökning uppger att de använder sig av Internet dagligen. Antalet barn och unga som uppger att de dagligen använder sig av Internet har stigit markant sedan 2005 års studie, barn har stigit från 17 till 28 procent och de unga har stigit från 48 till 54 procent.³⁹ Användningen ökar snabbt bland denna grupp. Barn och unga är otvivelaktigt målgruppen för nya medier, och de hushåll där det finns barn och unga är de hushåll som investerar i datorer och digitala medier.⁴⁰

Den vanligaste fördomen är att ett barn framför datorn är ensamt. I själva verket är nätet socialt, mycket mer än det asociala tv-mediet, säger Medierådets kanslichef Ann Katrin Agebäck i en intervju. Det finns ett stort glapp mellan vuxnas bild av Internet och ungas liv där. En fritidsgård, ett vardagsrum, en storstad där unga är tillsammans; dessa metaforer ger en idé om vad det handlar om. Precis som i den reella världen där man träffas fysiskt händer både trevliga och tråkiga saker.⁴¹

Medan vuxna letar färdigproducerad information, mejlar, bokar resor och teaterbiljetter så kommunicerar och umgås unga via till exempel MSN och är medlemmar i olika communities.⁴² När deltagarna i Medierådets studie har svarat på frågan om vad man brukar göra på Internet, så ligger chatta i topp, följt av att spela spel och att surfa för nöjes skull. Det är främst de unga som chattar i första hand medan de yngre barnen har svarat att de spelar spel, det är också de unga som svarat att det någon enstaka gång råkat ut för att någon varit elak mot dem på Internet.⁴³

När man chattar gör man det med personer som man redan känner och genom befintliga kompisprogram.⁴⁴ I sådana chatt-situationer där man sedan tidigare känner varandra har man oftast redan ett gemensamt intresse offline och språkstilen påverkas av detta. De koder och konventioner som finns är gemensamma och kommunikationens syfte avgör vilken språkstil man använder sig av. Det är normer och konventioner som skapar gruppmarkörer och olika grupper har olika markörer som talar om den specifika gruppens språkstil.⁴⁵ Detta är viktiga faktorer att ta hänsyn till när man samtalar på nätet och det är

³⁷ Medierådet, 2006 sidan 24-26, 56

³⁸ Dunkels, 2005

³⁹ Medierådet 2006 sidan 9 (barn 9-12 år, unga 12-16 år)

⁴⁰ Buckingham, 2006 sidan 77

⁴¹ <www.skolverlden.se/Article.jsp?article=1411>, 2006-11-21

⁴² <www.skolverlden.se/Article.jsp?article=1411> 2006-11-21

⁴³ Medierådet, 2006 sidan 45-47

⁴⁴ Medierådet, 2006 sidan 47

⁴⁵ Sveningsson, 2002 sidan 108-112

när vi kan hantera de konventioner som gruppen har som vi kan räkna oss som deltagare. Kravet på hastighet är också något nytt då man i chatt-situationer konkurrerar om varandras uppmärksamhet på ett helt nytt sätt, man måste hålla kommunikationen igång för att inte mista sin samtalspartner.⁴⁶ I vissa kompis-/chatt-program så finns funktionen blockering vilket innebär att man kan välja att plocka bort någon ur sin kontaktlista. Man kan även vägra att svara på någons inlägg vilket kan tolkas som utfrysning. I e-mobbningssituationer gäller samma som i mobbningsituationer att man vet vilka konventioner som råder och hur saker och ting kan/ska tolkas.⁴⁷

Mobbning

Mobbning som företeelse har varit känt sen ett par hundra år tillbaka, men forskning och kunskapsbildningen kring detta startade först under 1970-talet i Skandinavien. Begrepp uppkom under den tiden då man i Europa fortfarande löste sociala problem med våld och man kan översätta det vardagliga engelska uttrycket med ofreda eller plåga. Dagens begrepp, mobbning, passar inte direkt in under denna förklaring, men det är begreppets ursprung. Utanför Skandinavien är begreppet okänt och man använder sig istället av termer som bullying när det gäller barn och skola och discrimination, när det gäller vuxna och arbetsplatser.⁴⁸ Begreppet mobbning har en individualistisk prägel och ses som en långt utdragen process. Det är inte en slumpmässig handling och man betonar i vissa fall medvetenheten då man försöker definiera begreppet.⁴⁹

Omständigheterna kring mobbning kännetecknas av olika slags icke önskvärda handlingar. Utfrysning, våldshandling, trakasserier, ryktesspridning; beteendena är många och det som är grunden i all mobbning är att det är en asymmetrisk maktrelation eller obalans i styrkeförhållandet mellan den som mobbar och den som blir mobbad. Den mobbade individen blir upprepade gånger utsatt för sociala, fysiska eller psykiska övergrepp.⁵⁰

Det finns en rad olika definitioner av mobbningsbegreppet. I Björks bok diskuteras ett par av definitionerna och här beskrivs Olweus definition av mobbning som ”... när en eller flera individer, upprepade gånger och över tid blir utsatta för negativa handlingar från en eller flera individer.”⁵¹ Olweus betonar att mobbning är en upprepande handling. Ser man till Pikas definition så fokuserar han på medvetenheten i handlingen. Han säger att mobbning är medvetna icke legitima handlingar, som riktas mot en enskild individ i underläge. Mobbningsen utförs mot en person i underläge och av en grupp som förstärker varandras beteende. På så vis blir handlingen att mobba både medveten och omoralisk.⁵²

⁴⁶ Sveningsson, 2002 sidan 103

⁴⁷ Privata diskussioner med såväl handledare som tonårssystemer, samt Sveningssons föreliggande diskussion om gruppmarkörer ligger till grund för detta resonemang.

⁴⁸ Björk, 1999, sidan 14

⁴⁹ Björk, 1999, sidan 21

⁵⁰ Eriksson m fl. 2002 sidan 26-27 (skolverket)

⁵¹ Björk, 1999, sidan 21. Olweus definition återges fritt här, vilken överensstämmer väl med den som han själv skriver i Olweus, 1999 sidan 10.

⁵² Björk, 1999, sidan 21(Pikas enligt Björk)

De genomgående utgångspunkterna för definitionen av mobbning är:

- En förövare utför negativa handlingar mot en utsatt person
- Handlingen ska vara upprepande samt pågå över tid
- Förövaren eller förövarna är starkare än den utsatta personen, såväl fysiskt som psykiskt.
- Mobbningen är en avsiktlig handling, man agerar hela tiden mot ett mål genom sina negativa handlingar.⁵³

Mobbning kan drabba vem som helst, när som helst och var som helst. Man måste dock se till bakgrunden och kontexten då mobbning är en relationsegenskap och en fråga om makt. Kanske, eller mer troligen, kommer mobbning alltid att finnas och det är i ständig förändring. Björks resultat visar på att mobbning både kan vara en del i en social process och ett resultat av den.⁵⁴

Vilka olika typer av mobbning finns det?

När man talar om mobbning så görs skillnader mellan indirekt och direkt mobbning. Den indirekta mobbningen handlar om att bli utfrysad eller baktalad, medan den direkta mobbningen kännetecknas av fysiska slag, skällsord, hånfulla kommentarer och så vidare.⁵⁵ Båda typerna av mobbning kan finnas i såväl de traditionella forumen för mobbning som i den digitala e-mobbningen.

Hur mobbning tar sig uttryck:

- Psykisk mobbning: utfrysning, undvikande, suckar, blickar och elaka miner
- Verbal mobbning: skvaller, rykten, förtal, överdrifter och glåpord
- Fysisk mobbning: slag, sparkar, sabotage, förföljelse och knuffar
- E-mobbning: precis som annan mobbning men det sprids via olika elektroniska kanaler, SMS, e-post, MMS osv. Det kan vara hot, skitsnack, ryktesspridning, blockering, spridning av bilder och filmklipp.⁵⁶

En diskussion som tar sig passande form här är att forskningen ofta avgränsas till olika områden och när det gäller mobbning så är det skolkontexten och arbetslivskontexten som studeras. Begränsningen gör att man diskuterar mobbning som något som endast kan bestå mellan *peers* (skolbarn, studenter) och uppträda i skolan, på rasten eller på väg till och från desamma. Om man istället ser *peer*-begränsningen till att mobbning är något som sker mellan jämlika så kan man finna fler områden där det är fruktbart att forska om just mobbning.⁵⁷

Kontexten har ändrats både när det gäller skolan och vardagen. Tids- och rumsgränserna suddas ut när man kan delta i såväl utbildningar som olika diskussionsforum både i skola och på fritiden. I takt med att uppkopplingen mot Internet breder ut sig kommer också kraven på att vara uppkopplad. Om man för fem år sedan var tvungen att ha en bra förklaring till varför man inte hade TV så måste man nu finna goda argument till varför man inte har dator eller uppkoppling mot Internet.

⁵³ Eriksson m fl, 2002 sidan 28-33 (skolverket)

⁵⁴ Björk, 1999 sidan 18, 155

⁵⁵ Olweus, 1999, sidan 9

⁵⁶ <www.friends.se/index.php?id=573>, 2006-11-17

⁵⁷ Eriksson m fl, 2002 sidan 34-35

Ny förpackning, gammalt innehåll

Digital mobbning eller e-mobbning, är en ganska ny företeelse och det finns än så länge relativt få undersökningar och forskningsprojekt kring detta fenomen. De undersökningar som finns är inte heller i alla delar fullt jämförbara. I vissa undersökningar frågar man efter om eleverna någon gång har varit utsatt för traditionell eller digital mobbning, och i vissa frågar man om de närmsta månaderna. Ett annat problem för forskare världen över är att när det gäller traditionell mobbning ingår det i definitionen att mobbningen ska vara upprepande (se ovan, under rubriken Mobbning). I den digitala världen kan dock en enda händelse, som ett enstaka foto eller ett videoklipp som sprids via mobil eller Internet, snabbt nå många mottagare och orsaka stort lidande för den som är utsatt.⁵⁸

Den traditionella mobbningen tar sin plats i skolan medan den digitala mobbningen är något som mestadels försiggår på fritiden. Man har inte längre någonstans att gömma sig, vilket flera citat på stiftelsen Friends webbplatsundersökning visar på. Ett exempel är denna tjej från mellanstadiet som ”... blev upplyst om hur alla i min skola tyckte så illa om mig via majl. Och att jag hade fel i huvudet om jag vågade tillbaka till skolan.”⁵⁹ En undersökning genomförd av Robert Slonje, med 360 elever vid skolor i Göteborg hösten 2005 visar att e -mobbning är något som eleverna anser var dubbelt så vanligt på fritiden än på skoltid.⁶⁰

I Storbritannien gjordes en undersökning av Peter K Smith, professor i psykologi vilken visade att SMS, e-post och mobiltelefonsamtal var de vanligaste formerna av digital mobbning, både under skoltid och på fritiden. I likhet med Slonjes undersökning, där Smith även varit delaktig, visar Smiths undersökning att e-mobbningen var vanligare utanför skolan än i skolan och att flickor var utsatta i något högre grad än pojkar.⁶¹ Flera studier som gjorts på detta område visar att det i större utsträckning är tjejer som är utsatta för e-mobbning, vilket är något som skiljer sig från den traditionella mobbning.⁶² Exempelvis visade Medierådets undersökning att det var så mycket som 20 procent av tjejerna som hade problem med e-mobbning medan endast 11 procent av killarna ansåg sig ha detta problem.⁶³ Även Lis och Slonjes undersökningar visar denna tendens.⁶⁴

Ytterligare en forskare som undersökt digital mobbning är Marilyn Campbell. Hon frågade sjundeklassare i en skola i Australien om digital mobbning där hela 14 procent uppgav att de var offer för den digitala mobbningen. Qing Li, som gjort en studie på en skola i Kanada säger även hon att ungefär en fjärdedel av eleverna i den undersökningen hade blivit mobbade via mobilen eller på Internet. Resultatet är jämförbart med Medierådets undersökning som visade att 16 procent var utsatta eller hade råkat ut för e-mobbning.⁶⁵

Mobilen och Internet en livlina

Eleverna i Slonjes undersökning fick svara på hur de uppfattade olika former av e-mobbning jämfört med traditionell mobbning. Majoriteten av de elever som varit utsatt för

⁵⁸ Näslund, 17 oktober 2006 www.skolutveckling.se 2006-11-10

⁵⁹ <www.friends.se> 2006-11-17

⁶⁰ Näslund, 2006 <www.skolutveckling.se>, 2006-11-10

⁶¹ Smith, m fl., 2006 sidan 13-14

⁶² Näslund, 17 oktober 2006 <www.skolutveckling.se>, 2006-11-10

⁶³ Medierådet, 2006 sidan 48

⁶⁴ Se Näslund 2006 & Li, 2005

⁶⁵ Se Campbell, 2005, Li, 2005 & Medierådet, 2006

digital mobbning uttryckte att SMS och telefonsamtal hade lika stor eller större effekt än traditionell mobbning. Att bli utsatta för att bilder eller videoklipp spreds via Internet eller mobil är det som anses vara värst när det gäller e-mobbning. så här säger en kille på högstadiet;

”Nån idiot har tagigt kort på mig (utan mitt tillstånd) och har haft nöjet animera en 'pinne' som slår mig i huvut, sedan gjorde denna till en 'smile' på msn. Pga. det smidiga systemet för att spara en sådan 'smilie' på sin egen dator via några få knapp tryck så har nu jätte många personer denna 'smile'.”⁶⁶

E-post mobbning togs inte lika allvarligt då e-postadressen inte ses lika personlig som ett mobiltelefonnummer. Att ta reda på ett telefonnummer visar att mobbaren lagt ner tid och engagemang, säger Slonje.⁶⁷

Något som både Slonjes och Smiths undersökningar talar om, är att barn och unga sällan berättar för vuxna i sin omgivning om problemet. Mobbningsoffren verkar vara rädda för att berätta då de tror att de vuxna kräver bevis för att mobbning verkligen inträffat. Främsta orsaken att inte berätta verkar vara rädslan för att inte få behålla sin mobiltelefon eller hindras från att vara uppkopplad mot Internet. Mobilen och Internet är en viktig del i de ungas liv, i princip en livlina, vilket också kan ses i det resonemang som Buckingham för när det gäller att man ofta gör upp regler som reglerar användningen av de digitala medierna efter det att man sett den påverkan de har.⁶⁸ Att ungdomarna tror att de behöver ha bevis på mobbningen för att skolan och vuxenvärlden ska ta dem på allvar, är något som oroar Slonje när han berättar om sin studie för Carina Näslund.⁶⁹

Mötesplats

Cybersamhället skapar nya gemenskaper, den nya teknikens framväxt ger oss möjligheter att inte bara koppla samman maskiner utan också människor. När man befinner sig inom det sociokulturella perspektivet när det gäller förståelseskapande, intresserar man sig främst för att studera dessa nya gemenskaper och vill gärna förstå hur de uppstår och vad de kan betyda för våra liv. Informations- och kommunikationsteknologin har gett oss möjlighet att förändra vårt sätt att föreställa och förhålla oss till verkligheten (se ovan, under rubriken Konvergensen är total). Då tids- och rumsgränserna, och därmed även de sociala relationerna, förändras, ändrar vi vårt sätt att strukturera verkligheten.⁷⁰

Genom den ökade tillgången av nya erfarenheter försvagas de traditionella gränserna och nya platser, relationer och sammanhang skapar mening i vårt vardagsliv. Dessa relationer bygger även de på ett gemensamt tolkningsmönster men på ett mer komplext sätt. Den traditionella relationen mellan sändare och mottagare påverkas även den då den nya tekniken ger oss möjlighet att vara mer deltagande i såväl produktion som användning. Då våra sociala relationer och gemenskaper nu tar sig andra former krävs det andra ramar som bekräftar relationen. Lövheim redovisar olika forskning på detta område och det gemensamma för dem är att det är flödet av information och utbytet av den som skapar en

⁶⁶ www.friends.se, 2006-11-17

⁶⁷ Näslund, 2006 <www.skolutveckling.se>, 2006-11-10

⁶⁸ Buckingham, 2006 sidan 77

⁶⁹ Näslund, 2006 <www.skolutveckling.se>, 2006-11-10

⁷⁰ Lövheim, 2002 sidan 145-146

känsla av en delad social verklighet. Man menar också att det kan vara en fördel att skapa nätverk som har större flexibilitet då man inte ser andra personers signaler och tecken. Hierarkier och diskriminering som till stor del strukturerar de traditionella sammanhangen uteblir.⁷¹

För att kunna delta i en virtuell gemenskap måste man känna medkänsla för de övriga deltagarna. Om då gemensamma åsikter och intressen ligger som grund för dessa nya sociala gemenskaper kan de istället för att bli demokratiskt öppna, bli klubbar för inbördes beundran.⁷² Något som också är avgörande för gemenskapen är hur kommunikationen ser ut utifrån en tidsaspekt, kan man föra realtidssamtal eller inte. En annan avgörande faktor är i vilken mån man kan forma och kontrollera sin interaktion, alltså om samtalen förs i privata rum eller i öppna diskussionsforum. Självklart spelar nätverkets syfte och storlek också roll för hur kommunikationen ser ut. Ytterligare en viktig aspekt är hur kommunikationen fungerar i nätverket, söker man upp informationen som man vill läsa eller får man den skickad till sig? Kan man välja att inte få informationen till sin e-post och själv välja att gå ur en e-postlista eller är man deltagare i ett chatt-rum, diskussionsforum och har ett avtal som sträcker sig över tid?⁷³ Kanske kan det vara så att man kan finna en social gemenskap virtuell om man inte passar in eller är utanför en traditionell gemenskap i verkligheten. Alla dessa frågor är viktiga att ha med sig när man studerar såväl kommunikationens förutsättningar som hur informationen kan uppfattas.

De sociala relationer som människor utvecklar och bildar genom digitala medier liknar till stor del de gemenskaper och sociala relationer som man bildar i verkligheten. Flera av de gemenskaper som vi idag har är bildade genom någon form av kommunikationsmedium. Några av de viktigaste lärdomar som kommit ur studierna som gjorts på datormedierad kommunikation är att denna kommunikation tycks kunna skapa och upprätthålla olika typer av gemenskaper och fylla olika funktioner för medlemmarna.⁷⁴

IT i lärarutbildningen

Förändringen i samhället har en avgörande betydelse för all utbildning det handlar om såväl informations- och kommunikationsteknikens framsteg som sociala och kulturella förändringar. Som yrkesverksam lärare ska man förbereda eleverna för ett liv i ett mångkulturellt samhälle och en föränderlig värld. I det moderna samhället är lärande och kunskapsbildning en nyckel till framtiden. Ett väl fungerande, demokratiskt utbildningssystem med kvalificerade lärare, förskollärare och fritidspedagoger är en förutsättning för goda uppväxtvillkor för barn och unga och för den allmänna samhällsutvecklingen.⁷⁵

Samhällsutvecklingen skapar allt större krav på förändring av skolan. En nyutbildad lärare har svårt att sköta sitt uppdrag och bidra till elevernas och skolans utveckling utan en god digital kompetens, säger Patrik Lilja.⁷⁶ Både samhällsutvecklingen och det att informations- och kommunikationstekniken (IKT) redan är en stor del av människors vardag leder till att IKT blir en utmaning även för lärarutbildningen.⁷⁷

⁷¹ Lövheim, 2002 sidan 146-149

⁷² Lövheim, 2002 sidan 152-153

⁷³ Lövheim, 2002 sidan 154-156

⁷⁴ Lövheim, 2002 sidan 159

⁷⁵ UFL, 2006-11-01, Lärarutbildningen vid Göteborgs universitet, <www.ufl.gu.se>, 2006-11-29

⁷⁶ <www.kks.se> 2006-11-29

⁷⁷ Andersson, 2003

I examensordningen för lärarexamen står det att man vid tiden för lärarexamens bland annat ska kunna använda informationsteknik i den pedagogiska utvecklingen och inse betydelsen av massmediers roll för denna.⁷⁸ Många lärare efterfrågar kunskaper i att använda datorer för att söka information och göra presentationer (i t.ex. PowerPoint) samt att de vill ha mer kunskap om Internet. Bland skolledarna ser man brister hos lärarna när det gäller att använda datorn för kommunikation och att använda datorn som pedagogiskt verktyg. Elever anser även de att lärarna i stor utsträckning saknar kunskap om Internet.⁷⁹ KK-stiftelsen arbetar för kompetensutbyte mellan näringsliv och skola samt för att främja IT användningen i Sverige. De startade sin satsning 1995 med skolutvecklingsprojekt och har sedan 1997 undersökt attityder till IT i skolan, bland lärare, elever och skolledare.⁸⁰

Tillgången till dator och Internet bland landets lärarstudenter är stor, i princip samtliga har tillgång till dator och Internet i hemmet. Användning av dator och Internet sker även i huvudsak i hemmet. Områden som lärarstudenterna i högst utsträckning upplever att de har tillräckliga IT-kunskaper kring är att skicka e-post, söka information på Internet samt använda ordbehandlingsprogram, vilket även är de områden som lärarstudenterna i störst utsträckning använder IT i lärarutbildningen till. Inställningen till IT har blivit alltmer positiv och datormognaden har ökat, men de pedagogiska utmaningarna är fortfarande stora. Endast en av tio lärarstudenter är nöjd med sina kunskaper om hur IT används och kan användas i det framtida yrket. Endast tre av tio lärarstudenter uppger att lärarutbildningen inneburit nya IT-kunskaper, samtidigt som en majoritet upplever att lärarutbildarnas förmåga att använda IT i undervisningen är låg samt att kunskaperna om IT som ett pedagogiskt verktyg förmedlas på ett mindre bra sätt. Nästan hälften av lärarutbildarna säger att utbildningen inte ger studenterna tillräckliga kunskaper om detta. Få lärarstudenter säger att IT-utbildningen är obligatorisk i det allmänna utbildningsområdet. Lärarstudenterna är positiva till att använda IT och Internet i undervisningen samtidigt som en stor andel säger att de kommer att ha stor nytta av IT som pedagogiskt verktyg. Nästan hälften av lärarstudenterna är missnöjda med de kunskaper de hittills fått om hur de kan nyttja IT i sin framtida undervisning.⁸¹

Ytterligare en färdighet som nämns i examensordningen är att man också skall orientera sig om, förmedla, förankra och tillämpa gällande regelverk som syftar till att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.⁸²

*Det övergripande målet för lärarutbildningen är att studenterna ska lägga grunden till en yrkeskompetens. Denna kompetens är komplex och byggs upp av olika kunskaper. Det gäller bl. a kunskaper i och om ett ämne eller ämnesområde, insikter om både lärandet och lärandets villkor och om människors olika möjligheter, problemlösningsförmåga och vilja att ständigt lära nytt.*⁸³

⁷⁸ UFL, 2006-11-01, Lärarutbildningen vid Göteborgs universitet, <www.ufl.gu.se> 2006-11-29

⁷⁹ <www.kks.se> 2006-11-29

⁸⁰ <www.kks.se> 2006-11-29

⁸¹ Se bland annat IT och lärarstudier 2005, KK-stiftelsen, <www.kks.se> 2006-11-29

⁸² UFL, 2006, Lärarutbildningen vid Göteborgs universitet, <www.ufl.gu.se>, 2006-11-29

⁸³ UFL, 2006 Lärarutbildningen vid Göteborgs universitet, sidan 3, <www.ufl.gu.se>, 2006-11-29

Samtidigt som IT och datoranvändningen ökar i skolorna så sviktar lärarnas tro på den egna IT-kunskapen och IT-förmågan och även elevernas tro på lärarnas kunskap minskar. KK-stiftelsen satsar 100 miljoner på att stärka IT i lärarutbildningen. Det är den största satsningen på IT i skola och utbildning som gjorts sedan statens miljardprojekt IT i Skolan (ITiS) i slutet av 1990-talet. Satsningen genomförs i samarbete med lärarutbildningar, kommuner och näringsliv.⁸⁴

Teoretisk tillbakablick

Teorikapitlet har gett insikt i hur vi använder oss av medierna, att de är en stor del i våra liv och speglar vårt samhälle och är närvarande på flera plan. Den snabba utvecklingen ger konsekvenser och alla kan numera ta del av medierna och dess utbud i princip när som helst. Internets framfart har gett oss såväl nya kommunikationskanaler som informationskanaler men även en distributionskanal för våra multimediasyften. I och med att massinformationsspridning har blivit möjligt även för privatpersoner har det privata blivit allt mer offentligt.

De unga lever med sina medier och spenderar mycket tid med dem. Intar man ett positivt perspektiv så kan man se inlärning som en av de stora vinsterna när det gäller digitala tekniken, ser man det negativt så är det främst påverkanskraften som de digitala medierna medför som är hotfullt. Internet används flitigt av barn och unga och hela 50 procent använder denna kanal dagligen. Högst i topp på användningen har vi chatt men även spel och att surfa för nöjes skull ligger högt. Flera av de unga uppger att de någon gång varit utsatta för att någon varit elaka mot dem via Internet och detta leder oss vidare ner i teorierna kring mobbning och e-mobbning.

Mobbningen är en gammal företeelse och är ett begrepp med en individualistisk prägel och ses som en lång och utdragen process. Det handlar om att en eller flera förövare utför negativa handlingar mot en utsatt person, handlingen ska vara upprepande och styrkeförhållandet mellan personerna i obalans. Mobbning är en avsiktlig och målinriktad handling. Mobbning kan också drabba vem som helst men kan ses utifrån relationsegenskaper hos personerna som är inblandade. Mobbning kan vara såväl en social process som ett resultat av denna process.

I e-mobbningssituationer gäller samma förutsättningar som i de traditionella mobbningssituationerna, att man vet vilka konventioner som råder och hur saker och ting kan tolkas. All mobbning handlar om såväl fysiska som psyksiska påhopp. Den digitala mobbningen är en ny företeelse och är något som försiggår mestadels på fritiden och den mest utsatt gruppen är tjejer där dubbelt så många som killarna uppger att de har problem med detta.

Som jag skrev i inledningen handlar ofta rädsla om att inte våga, om att man inte har kunskap eller erfarenhet och att man då känner sig otrygg i sin roll, och i vårt fall i sin roll som lärare. Ambitionen för lärarutbildningen är att man ska förbereda blivande lärare för det kommande yrkeslivet med tillhörande ansvar. För att kunna möta de krav som samhället idag kräver så krävs det att vi har kompetenser, kunskap och insikt i många ämnen och inte minst kunskaper i unga människors livsvärld.

⁸⁴ <www.kks.se> 2006-11-29

Mina antaganden

När jag nu ger mig i kast med min undersökning kan jag utifrån teorierna våga mig på vissa hypotetiska antaganden. Min första hypotes är att de blivande lärarna i min undersökning kommer att definiera mobbning i enlighet med Olweus definition, att det är upprepade negativa handlingar mot en person. Jag tror också att de flesta anser att mobbning kan vara såväl fysisk som psykisk. Jag tror också att man kommer att diskutera hur mobbningen tar sig uttryck i liknande termer som teorierna ovan visat.

När det gäller barn och ungas användning av medierna så tror jag att man som blivande lärare idag har ganska goda kunskaper och insikter detta. Jag tror också att man själv använder stora delar av de av det utbud som de digitala medierna erbjuder. När det gäller e-mobbning så befarrar jag att man inte vet så mycket men att man kan sätta sig in i och diskutera fenomenet och förstå att det är ett problem som man kommer att möta när man kommer ut i yrkeslivet.

IT-kunskaperna är något som högaktuellt i och med den snabba utvecklingen och efterfrågan ute i skolorna på kunniga lärare. Jag tror att de blivande lärarna värderar kunskaper på de digitala områden högt och saknar detta i sin utbildning. Jag räknar med att de flesta av de blivande lärarna har ganska goda förutsättningar att ta till sig vad Internet har att erbjuda och att de gärna skulle se mer av både mobbning, e-mobbning och IT-diskussioner i nya lärarutbildningen.

Mina antaganden baserar jag på såväl teorierna som denna uppsats vilar på som på den egna erfarenheten från utbildningen och livet. Jag kommer att knyta ihop mina förutfattade meningar med resultatet och analyserar utfallet i min slutdiskussion.

Syfte och frågeställningar

Problemformulering

Som blivande lärare har den senaste diskussionen om att 'mobbingen följer med hem' i våra dagstidningar, andra nyhetsmedier och för all del även i de kommersiella tv-kanalernas reklamblock pockat på min uppmärksamhet. Detta fenomen och problem kommer jag att möta i mitt kommande yrkesliv och är något jag anser att vi som blivande lärare bör veta mer om.

Som vuxen i barns och ungas vardag är det viktigt att ha kunskap om såväl deras värld och verklighet som deras kommunikationsvägar. Mycket forskning tyder på att vi som vuxna och lärare inte ingriper i mobbing, varken i den fysiska eller i den elektroniska verkligheten, och att vi hindras från att göra det på grund av vår okunskap. Syftet med studien och uppsatsen som helhet är att sondera terrängen inom e-mobbingsområdet och visa vilken syn blivande lärare har på mobbing och framförallt e-mobbing. Även synen på de IT kunskaper de blivande lärarna har och hur de tycker att en lärare ska behärska detta område är en fråga som intresserar mig, eftersom att medierna är en stor del i barn och ungas vardag och är en stor del i att mobbingen har skapat sig nya vägar.

Syfte

Mitt syfte med uppsatsen är *att belysa mobbingens nya vägar och blivande lärares syn på detta fenomen.*

Frågeställningar

Hur beskriver blivande lärare mobbing?

Hur tar mobbing sig uttryck? Fysiskt? Psykiskt? Har omgivningen någon betydande roll, och i så fall vilken och i vilken utsträckning? Vem är det som blir mobbad? När bör man som vuxen/lärare "lägga sig i"? Anser man att bevis måste finnas för att man som lärare ska kunna ingripa?

Hur beskriver blivande lärare e-mobbing?

Hur tror man att de olika digitala medierna används av barn och unga? Vad betyder e-mobbing? Vilka uttryck tar sig e-mobbing? I vilka kanaler tror man att e-mobbing finns? När det gäller e-mobbing är det samma barn som blir mobbade? Är det samma personer som mobbar?

Hur ser blivande lärare på sina IT-kunskaper?

Hur har man förvärvat sina kunskaper? Vilka kunskaper och insikter anser man är viktiga för det kommande yrkeslivet? Ska man som lärare ha insikt eller till och med vara deltagare i olika chatt-forum, sajter och communities där ens elever är deltagare?

Metod & material

Detta kapitel kommer att ge dig som läsare en insikt i mina val och mina avgränsningar. Jag ger min bild av det totala arbetet och redovisar mitt material och mina ställningstaganden. Ni kan följa mitt tillvägagångssätt från intervjuguide till färdig transkribering samt vilka avvägningar jag gjort. Jag för ett resonemang om olika metoder som kan/kunde användas för att komma fram till uppsatsens syfte och avslutar med reflektioner och självkritik över såväl teori som metod och undersökning.

Metodval

Synen på vetenskap i vår kultur är att den ska ge ny kunskap och att denna kunskap bör vara ny och systematisk, och att den framkommit på ett metodiskt sätt. Med andra ord kan vetenskap ses som en metodisk produktion av ny och systematisk kunskap. Vetenskapen bör ses som föremål som ständigt ska kartläggas och diskuteras och den kvalitativa forskningsintervjun kan se som ett steg i denna kartläggning.⁸⁵ Jag har valt att använda mig av den kvalitativa forskningsintervjun i min studie och ser detta som ett steg i kartläggningen av e-mobbning och blivande lärares uppfattning av detta fenomen. Min avsikt är inte att komma med generaliserande slutsatser eller direkta sanningar utan just att belysa fenomenet och skapa mig en insikt i hur blivande lärare ser på det. I viss mån hoppas jag kunna tala om vad det finns för brister i lärarutbildningen samt tala om vart man kan söka råd och hjälp när man arbetar ute i skolorna.

Kvalitativa och kvantitativa metoder är verktyg och deras användbarhet beror på forskningsfrågan som ställts. Som verktyg krävs det olika kompetenser och valet av verktyg skiljer sig i både förmåga och intressen. Den kvalitativa metoden ger forskaren möjlighet att göra språkliga analyser av det empiriska materialet medan den kvantitativa metoden gör beräkningar på den data som är insamlad.⁸⁶ Metoder är tillvägagångssätt för att få svar på frågorna⁸⁷ och jag anser att den kvalitativa metoden är den som kommer att ge min fråga störst djup och ge mest insikt i blivande lärares uppfattningar om fenomenet.

Jag kommer att använda mig av samtalsintervjuer vilket är en metod som vuxit ur receptionsanalysens fält och syftar till att hämta information och bli informerad av intervjupersonen. Receptionsanalysen ger också möjlighet att kombinera till exempel intervjuer och textanalyser, eller intervjuer och fältobservationer. Många anser att det är fruktbart att intervjua för att få förståelse för olika personers upplevelser. Samtidigt studeras det område/den sociala kontext där e-mobbning försiggår och genom att denna kombination görs får man en verklig uppfattning av vad det är som personer upplever och erfar. Mina informanter är dock blivande lärare och har själva inte stått inför det faktum att e-mobbning förekommer, varför en fältobservation vid ett fall av just e-mobbning därför i princip är omöjlig att genomföra.

Mina intervjuer är av semistrukturerad karaktär, då jag i förväg gjort en intervjuguide som jag kommer att följa. Den semistrukturerade intervjuformen är flexibel och ger möjlighet att ställa uppföljande frågor. Samtalsintervjuerna är av mer eller mindre informell karaktär och valet av denna metod har gjorts utifrån mitt syfte. Jag intresserar mig för hur de

⁸⁵ Kvale, 1997 sidan 60-61

⁸⁶ Kvale, 1997 sidan 69

⁸⁷ Østbye m fl. 2004 sidan 9

blivande lärarna beskriver mobbning och e-mobbning och vill ha möjlighet att ställa följdfrågor för att skapa mig en förståelse.

Den stora fördelen med intervjuer är deras öppenhet. Det finns inga skrivna standardtekniker eller regler för en intervjuundersökning även om man vid en rad tillfällen gör vissa val och avgränsningar. Forskningsintervjun kan ses som en professionell form av samtal där kunskap frambringas genom samspel mellan intervjupersonen/personerna och mig som intervjuare. Jag använder mig av Kvales sju steg i intervjuforskning. Först har vi *tematisering*, här formuleras syfte och ämnet som skall undersökas beskrivs detta genomförs innan intervjuandet har startat. *Planering* är det andra steget, här ställer man sig frågor om vilken kunskap som eftersträvas. Efter detta kommer *intervjun* som genomförs med hjälp av en intervjuguide, vilken jag kommer att gå igenom under rubriken, Material och urval. Det fjärde steget är *utskrift*, att skriva ut sitt empiriska material för att analysera det. *Analys* är det femte steget i intervjuundersökningsarbetet och analysen görs utifrån studiens syfte. *Verifiering* görs för att fastställa intervjuresultatens generaliserbarhet, reliabilitet och validitet, detta gör jag i stycket reflektioner och självkritik. Sista steget i intervjuundersökningen är *rapportering*, detta är slutprodukten alltså i själva verket hela denna uppsats som då kommer att visa såväl förkunskaperna, teorierna, syftet, metoden och resultatet av studien.⁸⁸

Etiska aspekter

När vi som forskare eller studenter gör undersökningar som berör personer måste vi ta ställning till etiska frågor. Det finns lite olika forskningsetiska huvudkrav, jag väljer att redovisa dem som humaniora och samhällsvetenskapens ämnesråd, vetenskapsrådet, ställt upp. *Informationskravet* innebär att man har skyldighet att informera personer som berörs av forskningsinsatsen och forskningssyftet om deras roll i forskningen. I vissa studier kan det dock vara bra att inte veta undersökningens specifika syfte eftersom man vill ha oförfalskade åsikter om ämnet och inte de svar som deltagaren tror att man vill ha. Det kan också vara svårt att ge full öppenhet om undersökningens syfte eftersom upplägget och syftet kan ändras under arbetets gång. *Samtyckeskravet* betyder att den som deltar i undersökningen måste känna till den medverkan samt att de ska känna till att de kan avbryta medverkandet när som helst. *Konfidentialitetskravet* innebär att informationen som en deltagare lämnar ska behandlas på ett sätt som skyddar dennes integritet, och deltagande personer ska ej gå att identifiera. Det råder ibland konflikter om just detta krav då intersubjektivitetskontroller är omöjliga eftersom man inte vet med vem, var och när undersökningen är genomförd. Med andra ord kan andra forskare inte återskapa resultaten och undersökningen kan då ifrågasättas. Det sista av huvudkraven är *nyttjandekravet* som hänvisar till att det insamlade materialet endast får användas i forskningssyfte. *Fördelaktighet* är något som Kvale använder och menar då att risken för att undersökningspersonen lider skada ska vara så liten som möjligt.⁸⁹ Dessa krav är något som jag tar hänsyn till i mitt arbete och något som jag kommer att diskutera med mina intervjupersoner och mina informanter.

Material & urval

Jag har valt att intervjua blivande lärare. Mina avgränsningar när det gäller vem av alla blivande lärare som skulle intervjuas har endast varit att man har kommit längre än sin första termin på lärarprogrammet. Det känns viktigt att mina informanter kan se sig själva

⁸⁸ Kvale, 1997 sidan 85

⁸⁹ Se bland andra Østbye m fl. 2004 sidan 126-127 och Kvale, 1997 sidan 106-113

som lärare och leva sig in i rollen som yrkesverksam. Vilka ämnen eller årskurser som man avser att arbeta inom är inte avgörande, ej heller om man har läst medie- och kommunikationsvetenskap eller något ämne som lett till ökade IT-kunskaper. Mobbning är något som förekommer på alla stadier och något som alla verksamma i skolan bör ha kunskap om, och det är därför inte avgörande om man har specifika kunskaper inom ett visst ämne. Jag skulle kunna valt redan utexaminerade lärare, eller en specifik skolas lärare, men då jag vill visa på lärarutbildningens roll när det gäller att utbilda och förbereda blivande lärare på sitt yrkesliv så är det just denna grupp, blivande lärare, som är intressant.

Vem

Från början var åtta personer i gruppen om två bokade för intervju, alltså fyra samtalsgruppsintervjuer. När intervjuerna sedan ägde rum fick jag ett bortfall. Det totala antalet personer som blev intervjuade var slutligen sju och är det material som jag baserar mitt resultat och mina diskussioner på. Personerna som deltagit i intervjuerna är blivande lärare som alla läser sin utbildning vid Göteborgs universitet. Stadiet i utbildningen varierar något men alla intervjupersoner har läst mer än hälften av sin utbildning.

De blivande lärare som deltagit i mina intervjuer är anonyma men jag har valt att ge dem påhittade namn för att i ett senare skede underlätta läsningen av resultatet. Den första samtalsintervjugruppen bestod av en tjej 24 år som jag kallar *Anna* och en kille 28 år, som jag kallar *Anders*. Båda läste sin sista termin och arbetade med sitt gemensamma examensarbete. Deras yrkesroll kommer att vara gymnasielärare i spanska och engelska, respektive i samhällskunskap och engelska. Deras bakgrund var varierande, en hade arbetslivserfarenhet dock inte från skolans värld och en hade i princip kommit direkt från gymnasiet. Intervjun hölls i ett grupprum på samhällsvetenskapliga institutionen och gav oss många tankeställare som diskuterades flitigt.

Vid den andra intervjun deltog även här en tjej på 24 år som vi kan kalla *Bea* och en kille på 28 år som får namnet *Björn*. De kompetenser som man hade var varierande och ämnen som IKT (informations- och kommunikationsteknologi), svenska och engelska, religion och teknik och design har studerats. Intervjupersonerna avsåg att arbeta i skolans lägre årskurser. Precis som i gruppen ovan hade en kommit in på lärarprogrammet ganska direkt efter tidigare studier och en hade arbetat och vikarierat, i skolan. Denna intervju gjordes i en av pedagogens avskilda delar, diskussionerna var mer sparsamma här än i den första gruppen.

Intervju nummer tre gjordes med två tjejer, 35 respektive 38 år. Den 35-åriga tjejen namnger jag till *Christine* och tjejen som är 38 år får namnet *Cecilia*. En hade drama som inriktning och riktade sig mot förskoleklass och lågstadiet. Den andra tjejen hade svenska och skulle även läsa natur och samhällsvetenskap och planerade att arbeta från förskola ända upp till årskurs sex. Deras bakgrund skiljde sig åt så till vida att en hade arbetat inom vården och en hade arbetat inom förskoleverksamheten. Vi träffades i ett av pedagogens caféer, och intervjun bjöd på många intressanta diskussioner och reflektioner kring de områden som jag lyfte och om den blivande yrkesrollen.

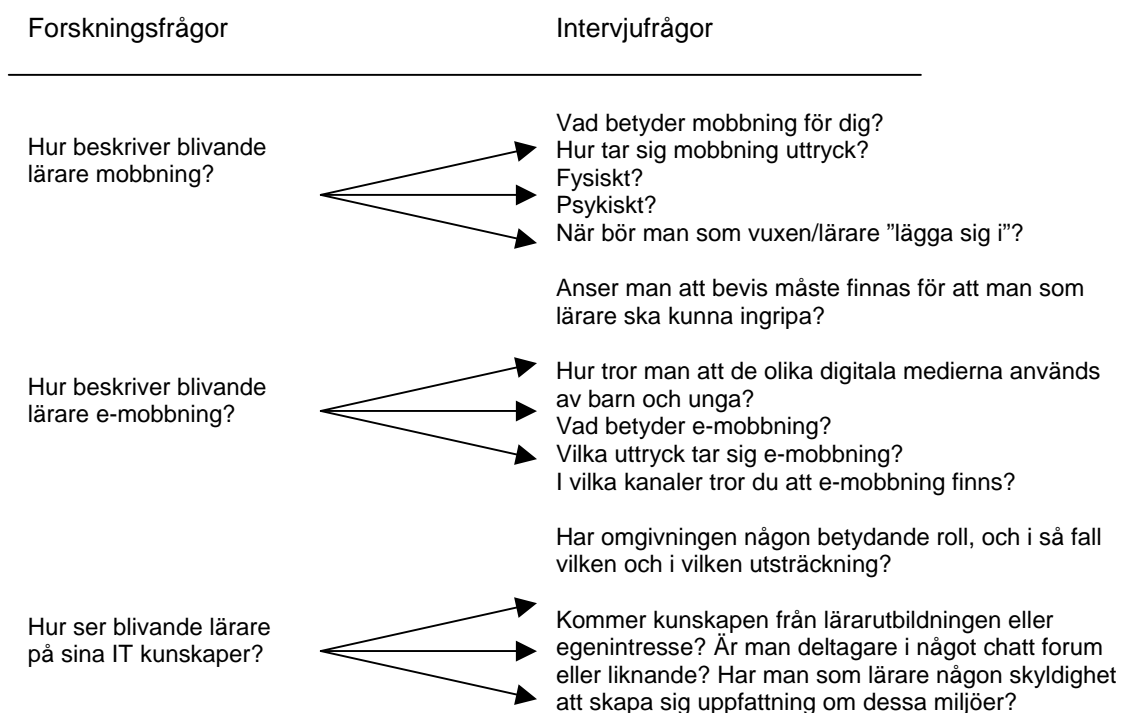
Den sista och fjärde intervjun var den som råkade ut för ett bortfall och bestod då endast av en person, en tjej på 25 år som hade engelska och idrott som inriktningar. Jag kallar henne *Disa*. Hon hade haft uppehåll i sin utbildning och arbetade då på olika förskolor och i en klass på lågstadiet. Bortfallet gjorde att jag blev mer aktiv och tog rollen som

samtalspartner, intervjun hölls i pedagogens källare där aktiviteterna för dagen var avslutade.

Jag har även deltagit i ett seminarium om mobbning som anordnades av Rädda Barnen och där även stiftelsen Friends var deltagare. Detta seminarium hölls i Rädda Barnens lokaler i centrala Göteborg. Vi var cirka åtta stycken totalt som deltog och seminariet startade med att Friends utsände talade om deras arbete. Diskussionerna blev mer och mer öppna och behandlade såväl det förebyggande arbetet som tankar kring hur man kan arbeta vidare med den nya lag som skolväsendet numera lyder under, likabehandlingslagen.

Hur

Intervjuguiden⁹⁰ är något som jag arbetat med under tiden som uppsatsen/studiens syfte och teoriavsnitt vuxit fram. Uppsatsens frågeställningar har jag utformat efter syftet och inom dessa frågeställningar ryms frågorna som ligger som underlag för intervjuguiden. De svar som intervjuerna ger mig, ger mig också svar på mina frågeställningar som i sin tur leder fram till att uppsatsens syfte besvaras. Frågorna som intervjuguiden tar upp är frågor som jag uppmärksammat när jag arbetat med teorin kring detta fenomen och jag visar med denna figur hur teori och empiri hänger samman.⁹¹

I intervjuguiden anges de områden som intervjun ska kretsa kring och inom varje område har jag också gjort mer preciserade frågor som stöd för samtalet. Intervjuguiden tar också upp mer specifika frågor som ålder, kön och kommande yrkesroll. Intervjufrågorna relateras tematiskt till de teoretiska föreställningarna som ligger till grund för undersökningen samt för den kommande analysen. Jag har också försökt ta hänsyn till att frågorna ska vara dynamiska för att ge ett positivt samspel och så att intervjupersonen

⁹⁰ Som återfinns som bilaga 1

⁹¹ Figuren är inspirerad av Kvale 1997 "forskningsfrågor och intervjufrågor" sidan 122

känner sig trygg och motiverad till att tala om sina känslor och upplevelser av fenomenet e-mobbning.

Intervjufrågor ska vara korta och enkla jag använder mig av såväl specifika frågor som inledande och sonderande frågor. De inledande frågorna är mer öppna och ger intervjupersonen ganska fria tyglar och intervjuaren får spontana svar. De sonderande frågorna ger intervjupersonen möjlighet att berätta fritt och ge exempel på vad som menas. Man kan se de sonderande frågorna som en del av uppföljningsfrågorna. Strukturerade frågor används också och då speciellt när intervju ska gå vidare till ett nytt ämne eller behöver komma tillbaka till fokus. När man intervjuar, och speciellt när man vill att intervjun ska bli mer av ett samtal än ett korsförhör, kan det vara bra med tystnad så att alla hinner tänka efter och reflektera för att låta intervjun gå vidare. I bästa fall ska jag efter intervjuerna kunna säga om mina teoretiska antaganden kan falsifieras eller verifieras.⁹² Något jag naturligtvis hoppas kunna göra i min analys.

Analysen kommer jag att göra med hjälp av metoden meningskoncentrering, vilket innebär att de meningar som intervjupersonerna uttryckt formuleras mer koncist. Metoden ger mig möjlighet att ta ut den väsentliga innebörden i det som sagts och det stora intervjuaterialet blir mindre och mer lättöverskådligt.

Arbetets gång

I takt med att min förståelse för ämnet och fenomenet e-mobbning växer och jag skriver mitt teorikapitel arbetar jag fram en intervjuguide. Innan själva intervjuprojektet sätter igång har jag skapat mig en teoretisk förståelse för det fenomen som min studie avser att behandla. Med hjälp av detta arbetssätt har jag skaffat mig den kunskap som krävs för att kunna ställa relevanta frågor till mina intervjupersoner. Intervjuguiden är den som ligger till grund för intervjuerna och fungerar mer som en mall för vilka områden diskussionerna ska hålla sig kring än som ett exakt schema.

Kontakterna med personerna för samtalsintervjuerna togs dels genom min handledare, dels genom personliga kontakter som jag skapat som student vid lärarutbildning i Göteborg. När man studerar till lärare ingår man i en VFU-grupp (verksamhetsförlagd utbildning) och genom denna grupp fick jag kontakt både med en del av de intervjupersoner som jag har intervjuat och med en student som på sin fritid var engagerad i Rädda Barnen och deras arbete mot mobbning.

Intervjuerna

Innan intervjuerna startade tog jag upp saker som uppsatsens syfte, anonymitet och nyttjandekravet, och fick intervjupersonernas samtycke att delta i studien. Jag spelade in samtalsintervjuerna på MP3-spelare för att jag senare skulle kunna arbeta med materialet. Under intervjuerna dök ytterligare frågor upp, vilka vi har fört en diskussion kring och som jag har lagt till i intervjuguiden inför nästkommande intervju. De frågor som har vuxit fram på vägen finner ni i den bifogade intervjuguiden och jag anger där vilka det är som tillkommit.

Diskussionerna baserades i mångt och mycket på vad man själv upplevt på såväl VFU:n som i den egna skolgång och var det man relaterade till i sitt resonemang. Ett exempel på ett sådant resonemang är ”... som det var i min klass när jag gick på högstadiet, ett

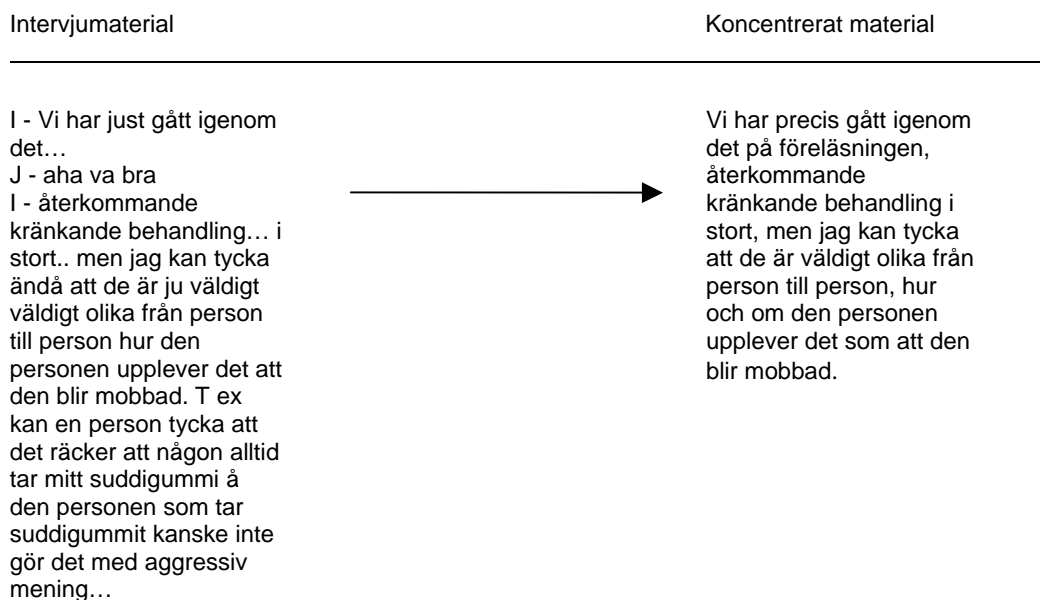
⁹² Kvale, 1997 sidan 123-125

Jehovasvittne, hon var alltid utanför, hon hade inte så många kompisar i klassen det är ju också en form av mobbning.”(Anders, 28 år, 2006-12-07) Eller när Anna 24 år i samma intervju säger ”Min erfarenhet av skola är att de ser jättemycket men gör jättelite.” Samtalsintervjuernas vinst är just att man kan känna sig fri att tala och både intervjuaren och intervjupersonen slipper känslan av förhör. Samtalsintervjun gör det möjligt för mig att se och fråga saker allt eftersom intervjun går och kan därmed ge en djupare förståelse för resonemanget.

Av naturliga skäl diskuteras det en hel del om den kommande yrkesrollen eftersom vi alla är på samma bana. Dessa diskussioner har givit mycket tankar och idéer om yrkesvalet och över den utbildning som man gått. Reflektioner som diskussionerna givit kommer jag att redovisa i slutdiskussionen då det kan fungera som relevant utvärdering av utbildningen i stort.

Analysen

Det kvalitativa metodarbetet handlar mer om att skapa en förståelse för den sociala kunskapssynen, att tolka meningsfulla relationer, än att kvantifiera objektiva data. Transkribering är det första steget i analysen och redan här är det därför viktigt att skriva ner tankar och idéer som väcks. Jag har därför parallellt fört anteckningar när jag lyssnat och transkriberat mitt material. För att skapa mig en uppfattning av helheten läste jag igenom hela det transkriberade intervjumaterialet vilket gav mig möjligheten att urskilja centrala teman i intervjuerna. Dessa centrala teman använde jag när jag senare meningskoncentrerade materialet. Figuren visar ett utdrag ur den tredjesamtalsintervjun och hur jag har använt mig av metoden meningskoncentrering för att tydliggöra det tema som är viktigt att lyfta fram.⁹³

De genomgående teman som finns i intervjuerna ger mig en större bild av det totala materialet och läggs som grund för analysen. Jag ställer i analysen frågor till de meningsenheter som intervjumaterialet har gett mig utifrån teorikapitlet och mina frågeställningar.

⁹³ Figuren är inspirerad av Kvale, 1997 ”metoder för intervjuanalyser” sidan 173

Reflektioner & självkritik

När man studerar kommunikationsprocessen och medieanvändningen kan man göra detta ur tre olika perspektiv: sändarperspektivet, innehållsperspektivet och mottagarperspektivet. Sändarperspektivet avser att undersöka sändarens intentioner eller syften. Innehållsperspektivet ser i sin tur till innehållet som något självständigt på ett konstnärligt, stilistiskt eller berättartekniskt plan. Mottagarperspektivet betonar användningen, tolkningarna och meningsskapandet hos användaren.⁹⁴ Mottagaren eller publiken kan också ses som passiv eller aktiv och man talar då om mediekonsumtion eller medieanvändning.⁹⁵ Då jag inte studerar de primära sändarna eller mottagarna utan hur tredje person upplever det, har jag inte ett specifikt perspektiv som utgångspunkt. Samtidigt har vi diskussionen i stycket med rubriken Publik, använder eller deltagare, om vem som kan anses vara sändare och mottagare när det gäller Internet. Jag väljer att uppmärksamma diskussionen men har inte tagit utgångspunkt i ett specifikt perspektiv när jag format min undersökning.

Oavsett vilken metod som valts går det inte att bortse från det faktum att man som forskare påverkas av verkligheten. Analyser påverkas också av detta faktum och jag har försökt begränsa tolkningsmöjligheterna genom att använda mig av såväl intervjuguiden som mina frågeställningar och meningskoncentreringen när jag analyserat och tolkat mitt material. Jag har formulerat mina frågeställningar och min intervjuguide efter de teoretiska ansatserna som jag har och hoppas med detta att validiteten blir hög i uppsatsen. Genom att redovisa och motivera mitt urval, tillvägagångssätt och analysmetod hoppas jag ge en förståelse och inblick i de val jag gjort och arbetet och att detta kan avgöras som reliabelt.

Det har varit svårt att finna forskning om just fenomenet e-mobbning då det är relativt nytt. Det som funnits har främst varit rapporter och statistik samt kortare redovisningar av mindre undersökningar. I och med detta har jag baserat stora delar på forskning kring mobbning och sammankopplat detta med de rapporter som behandlar den elektroniska mobbningen. E-mobbningsforskningen är i startgroparna vilket ger min undersökning stor relevans.

Ett hinder som dök upp var kontakterna med blivande lärare, då det visade sig att flera av dem hade verksamhetsförlagd utbildning precis under den period då intervjuerna var tvungna att äga rum. När jag har använt mig av citat från intervjuerna har jag i vissa fall varit tvungen att skriva om det talade språket till skriftspråk för att få fram poängen i det jag vill belysa. Detta är något som jag har gjort med noga övervägande och jag har i störta möjliga mån försökt använda mig av de talade orden.

Jag är medveten om att en kvalitativ intervjuundersökning med endast sju deltagare inte är ett tillräckligt stort empiriskt material för att dra generella slutsatser utifrån. Min ambition var redan från början att sondera terrängen när det gäller e-mobbning som fenomen och mitt intresse och mål med uppsatsen har varit att få en inblick i hur blivande lärare ser på det. Undersökningen i sig är en intressant början på något nytt och det är högst relevant att lyfta upp och uppmärksamma diskussionen kring e-mobbning och dess konsekvenser. Detta motiverar såväl metod som urval.

⁹⁴ Falkheimer, 2001

⁹⁵ Falkheimer, 2001 sidan 163

Resultatredovisning & analys

Den fråga som har drivit mig i mitt arbete med denna uppsats är hur mobbning tar sig uttryck via de digitala medierna? Frågeställningarna för uppsatsen söker svar på hur blivande lärare ser på mobbning, e- mobbning och sina IT-kunskaper. Jag har, som jag nämnts i metodkapitlet, gjort en rad intervjuer och kommer nedan att redovisa dem och lägga grunden för en analys som talar om hur de blivande lärare som jag mött resonerar kring denna uppsats syfte. Först ger jag en övergripande bild av intervjuerna. Som andra del i detta kapitel kommer jag att redovisa svaren på mina frågeställningar genom att analysera intervjumaterialet med hjälp av mina teorier. Jag ger sist en tillbakablick där jag fångar upp det mest väsentliga i resultatet och reflekterar runt resultatet utifrån teorier, syfte och frågeställningar.

Mobbning som fenomen

Alla samtalsintervjuer startade med en diskussion kring mobbningsbegreppet och alla de intervjuade var rörande överens om att det handlar om kränkande behandling; att mobbning oftast tar psykisk karaktär och att gruppdynamiken är en stor faktor när man talar om mobbning på alla nivåer. Anders beskrev mobbning som ”... *först och främst psykiskt, någon slags kränkande behandling rent verbalt mest eller beteendemässigt, inte rent fysiskt, även om det också inbegriper fysiskt, tänker mig att större delen av mobbningen är dold eller tyst.*”

Samtidigt som alla ansåg att mobbning var någon form av kränkande behandling talade flera av de intervjuade om tolkningsgemenskaper och kodspråk. Som Bea formulerade det: ”*det handlar om den som blir mobbad, om den uppfattar det som mobbning*”. Att man som lärare inte alltid upplever det på samma sätt som eleven själv, var en sak som flera av de blivande lärarna tog upp. Man ansåg det vara viktigt att ta reda på om ens uppfattningar överensstämmer med den eller de elever som är inblandade så att man inte startade något som inte annars skulle ha uppdagats.

Åldern är något som diskuterades och som intervjupersonerna trodde var mer synligt när man är yngre genom att man tydligare visar att man känner sig utanför och pratar kanske mer med sin lärare om man tycker att det är ett problem. Även det faktum att man som lärare är med sina elever oftare i de lägre årskurserna spelar in när och om mobbning blir till vetskap hos de vuxna i skolan. Mobbning var något som flera av de intervjuade ansåg förändrades över tid och som Anna i denna första intervju formulerade så här ” *Det kanske inte är så mycket just när man börjar skolan utan det kommer när man är tio tolv år, när man blir tonåring hela den biten i den brytningspunkten tror jag mycket sånt pågår. ... just i högstadiet när man börjar bli medveten när man byter miljöer och skola, i den brytningen tror jag mycket sker. När man börjar bli medveten om vad som är viktigt som kläder och vem som är cool.*”

I den första intervjun säger man också att det inte bara förändras genom åren i skolan utan också i samhällsklimatet, att det är lättare idag att vara udda. Det är trendigt att ha sin egen stil, samhället och stilarna är mycket mer fragmenterat idag än kanske för 20 år sedan. Vem det är som mobbar och vem som blir mobbad tror man handlar om de sociala koderna. Har man fått med sig koderna för det sociala livet från sin uppväxt, visar hemmet trygghet och empati. Alla dessa ingredienser verkar vara något som de blivande lärarna

tror spelar in då man antingen blir utsatt för mobbning eller utför mobbning mot någon av sina medmänniskor.

Att man har större toleransnivå när det gäller killar och att tjejerna oftast är mer tysta är också saker som alla de intervjuade tror. Disa tror att det är "... vanligare att tjejer fryser ut och killar kanske mer slåss." Vidare talar hon om att det kan vara skolmiljön som spelar in och att det kan vara en ansträngd miljö för både lärare och elever som leder till att mobbning blir mer förekommande.

När de ovanstående frågorna är behandlade i samtalsintervjuerna blir det ett naturligt steg att fundera och diskutera kring den vuxnes och lärarens ansvar i skolan. De intervjuade tror att man som lärare ser mycket men agerar lite. Ibland svarar de att det handlar om ork, ibland om ignorans och tidsbrist och även att det handlar om okunskap på området.

Frågan om när man som lärare eller vuxen ska lägga sig i eller om man ska lägga sig i besvarades även den ganska lika mellan grupperna. Svaren var alltid att man måste lägga sig i och visa att man bryr sig. Vissa skillnader om hur man skall gå tillväga fanns och det som framstod som tydligast var att man i skolan bör arbeta aktivt med gruppdynamik och alla människors lika värde. Det är viktigt att det som gäller värdegrunden och demokratiska förhållningssätt inte bara genomsyrar skolan utan att man lär eleven att leva sitt liv efter det mottot. Diskussionen mellan Cecilia och Christine som deltog i den tredje intervjun gick så här:

Cecilia - Jag tror att man måste ta med det i undervisningen i samhällskunskapen

Christine - Ja det är ju svårt att stå utanför. Skolan är en så pass stor bit i deras liv å då kan man ju inte bara låta det stå utanför.

Cecilia - ... man måste föregå som gott exempel. Skolan ska ju inte helt plötsligt vara en helt egen sfär.

Christine - Nä reglerna är ju inte till för att de bara ska följas i skolan.

Mobbning, gruppdynamik och ansvar

När jag startade mina intervjuer gjorde jag det genom att ställa frågan hur man skulle beskriva mobbning eller vad mobbning betyder som begrepp. De blivande lärarna svarade med att definiera detta begrepp med ord som återkommande kränkande behandling, regelbundna trakasserier som pågår med samma människor inblandade eller när en person känner sig utfryst, illa behandlad eller inte sedd. Man anser att mobbning kan vara såväl fysisk som psykisk och en kille i intervjuerna, Anders, drog slutsatsen att "det är allt som känns kränkande på något sätt.". Flera av de blivande lärarna tog upp beroendet av att tolkningen är personlig och att det handlar om hur den enskilda personen upplever situationen. Det är högst personligt om man anser sig själv vara utsatt för mobbning eller inte. Självklart är mörkertalet något större vad gäller den psykiska mobbningen eftersom denna form inte är lika tydlig, vilket också kunde ses som ett problem när det gäller hur man ska arbeta med mobbningen som lärare eller vuxen i skolan.

Dessa beskrivningar av sin syn på mobbning som begrepp stämmer väl överens med såväl Olweus syn som Erikssons definition vilka tar upp saker som att det är mobbning när en eller flera personer blir utsatta för negativa handlingar över tid av en eller flera personer. Det som de blivande lärarna inte resonerade kring var tiden, att mobbningen sker över tid. Jag tror att avsaknaden av detta resonemang tyder på att man inte har någon fördjupad

kunskap på mobbningsområdet och mest ser till egen levda erfarenheter. Kunskapsbristen kan illustreras genom detta citat ur intervjun av hur Bea reflekterar över sin utbildning: *”intressant att alla inte får en kurs i konflikthantering med tanke på vad som står i examensordningen.”* I examensordningen står det att man ska ha insikter i både lärande och dess villkor, man ska se människors olika möjligheter, problemlösningsförmåga och deras vilja att ständigt lära nytt.⁹⁶

Man tog i vissa intervjuer upp saker som Eriksson tar upp i sin definition, t ex att handlingen är medveten. Disa sa att *”när man blir äldre så kan man nog tänka ut elakare saker att säga. ... Det kan också vara så att de som mobbar själva är väldigt osäkra, att de måste hävda sig, egentligen är de jätte osäkra men måste hålla sin status uppe och försöker trycka ner andra.”*.

Vid diskussionen om omgivningen spelar någon roll när det gäller mobbning var svaren olika, men de blivande lärarna ansåg att mycket handlade om gruppdynamik och trygghet. Disa beskriver omgivningens roll som att *”mobbning kan nog bero på skolans miljö för både lärare och elever, det kanske inte är någon bra grundtrygghet.”* Det handlar en del om normen som Cecilia sa *”... det handlar mycket om att man inte får vara utanför normen och man måste tillhöra någon grupp.”* Att vara en i gruppen verkar vara av betydelse när de blivande lärarna diskuterar kring omgivningens inverkan i mobbningsituationer. Det gäller att vara med i en grupp och att följa de normer och regler som gäller i den specifika gruppen, något som de blivande lärarna tror att det kan vara avgörande för om man blir mobbad eller inte.

När det gäller gruppens inverkan, så gick diskussionerna i banor kring att det måste finnas en ledare i en grupp och om den ledaren tillåter mobbning eller själv mobbar finns det utrymme för mobbning. Alla var övertygade om att mobbning förekommer i alla åldrar och att det kan drabba vem som helst. *”De behöver inte vara den där lilla fesen som man tror, utan de kan ju vara en väldig tuffing också.”*, säger till exempel tjejerna i den tredje intervjun, Christine och Cecilia. Hela denna diskussion är något som stämmer bra överens med det som Björk talar om. Mobbning är en både ett resultat av en social process och ett resultat av densamma. Det kan drabba vem som helst och man kan se både till bakgrunden och till kontexten när man studerar mobbning eftersom det handlar om relationer och egenskaper i specifika relationer och att det ofta är en fråga om makt.

Alla de blivande lärarna ansåg att det var viktigt att man som vuxen i skolan var uppmärksam och lyhörd när det gäller mobbning. *”Vad kan vara viktigare än elevens välbefinnande”* var Björns kommentar på frågan om och när man ska blanda sig situationer där man misstänker mobbning. Man ansåg att man skulle lägga sig i misstänkta mobbningsfall med försiktighet och göra klart för sig hur de inblandade såg på situationen. Vissa av de intervjuade ansåg att man måste ha bevis för att mobbningen ägt rum om det inte kunde skådas med blotta ögat. Detta är något som talar för Slonjes teori om att ungdomar tror att vuxna kräver bevis. Visserligen handlar Slonjes resonemang om e-mobbning, men som jag tidigare nämnt så är e-mobbning mobbning i nya kläder.

⁹⁶ UFL, 2006

Slutsatser omkring fenomenet mobbning

De blivande lärarna i min studie anser att mobbning är kränkande behandling mot en eller flera personer som utförs av en eller flera personer. Man anser också att det kan förekomma såväl fysisk som psykisk mobbning. Man tror att den som mobbar har avsiktliga mål att skada, kränka eller trakassera en annan person i de flesta fall, men också att man inte tänker på vilka tolkningar mottagaren gör. Vem det är som blir mobbad eller mobbare är mer avgörande av gruppen än vilken person man själv är. Omgivningen, och då framförallt gruppodynamiken, är viktig i alla mobbningsituationer. Som lärare och vuxen måste man visa att man bryr sig och att man är en trygghet för sina elever och är något som de blivande lärarna värdesätter. Bevis på att mobbning har ägt rum är något som de blivande lärarna ser som viktigt för att kunna arbeta med mobbningen i skolan.

Mobbning är ett fenomen som alltid kommer att finnas och ett fenomen som är i ständig förändring som Björk⁹⁷ säger och nu står vi inför att mobbningen följer med den drabbade vart den än befinner sig via de digitala kanalerna som numera är en del av var mans liv.

E-mobbning som fenomen

För att kliva in i nästa dimension av mobbning, e-mobbning, gör vi det genom att samtala kring hur de blivande lärarna ser på barn och ungas medieanvändning. De blivande lärarna sa att de trodde barnen satt mycket framför datorn och när de gjorde det så var det mest spel som var deras sysselsättning, men även en del chatt och e-post trodde man att barn och unga använde. Även medieanvändningen var något som man trodde förändrades över tid och att när man hade knäckt läs och skriv-koden hade möjlighet att tillgodogöra sig kanaler som chatt och e-post. Mobiltelefoner är något som man räknar med att var man har i fickan och sajter som LunarStorm är ”poppis”, för att använda Anders ord när han talar om unga och medier i den första intervjun.

E-mobbningen tar sig främst uttryck via Internet och mest i form av psykiska trakasserier. E-post och chatt-inlägg är det som de blivande lärarna ser som de främsta kanalerna när det gäller e-mobbning. Några av personerna nämner mobiltelefonen, men ser det främst som ett verktyg, typ kamera, och att trakassering via den kommer i andra hand. ”*Men att alltid vara tillgänglig ger ju mobbarna en chans*” som Disa säger och det är just det som flera av de intervjuade har lyft som den allvarligaste aspekten när mobbningen tar nya former.

Anonymiteten som den digitala mobbningen erbjuder är ett annat av hoten för den som är mobbad, men också för läraren då anonymiteten gör det svårare att upptäcka digital mobbning och svårare att diskutera. Att bli mobbad av en kompis eller någon som man känner till är alltid mer skadligt än om man blir mobbad på en sajt av någon som man aldrig träffat eller aldrig kommer att träffa. I ett par intervjuer har man lyft problematiken att e-mobbning främst försiggår på fritiden och att det är svårt att vet vart gränsen går var man som lärare ska lägga sig i och arbeta vidare med.

När vi diskuterade om det var andra personer som blev mobbade eller mobbade när e-mobbningen vuxit sig större var svaren lite olika. En del trodde att kanske att den som inte vågade trakassera i den reala verkligheten tog chansen att göra det via de digitala medierna och en del trodde att det nu gav mobbade en chans att ge igen. Främst

⁹⁷ Björk, 1999 sidan 155

diskuterade man att den digitala kommunikationen gav upphov till att språket förändrats och blivit tuffare.

Tolkningsgemenskaperna blir också viktigare när man kommunicerar via de digitala kanalerna, något som man talade flitigt om i den tredje samtalsintervjun då Christine formulerar sig så här:

”Tolkningen är ju oerhört viktig, och känner du inte den personen så har du ingen som helst aning. Eftersom det är så anonymt så är det säkert många som testat sina gränser. Jag kastar lite skit här, de är ju ändå anonymt.”

Kunskapen om olika kommunikationssätt och hur man kan använda olika medier är också något som vuxit. Att koppla samman en rad olika saker för att nå ut med sitt budskap är inte svårt för dagens elever och de blivande lärarna reflekterade över hur förödande en nakenbild tagen med en mobilkamera skulle vara om den spreds via olika e-postlistor eller via ett krypin på en sajt.⁹⁸

E-mobbning, tillgänglighet och anonymitet

Ett bra citat att starta denna analys med och som belyser e-mobbningens nya vägar är det som Disa sa, *”att alltid vara tillgänglig ger ju mobbarna en chans.”*

Medieanvändningen var en naturlig diskussion att starta i eftersom det är via de digitala kommunikationskanalerna som e-mobbning sker. Att barn spelar mycket spel var det som de blivande lärarna sa sig veta. Åldern var också en avgörande sak när det gällde användningen av medierna och att man först efter det att man knäckt läs och skriv-koden kunde tillägna sig olika kanaler som krävde kommunikation. Som Björn sa i den andra intervjun när vi talade om barn och ungas användning av digitala medier: *” Jag tror att det är spel som är mest använt. Det beror mer på ålder, MSN börjar man mer när man kan språket ... när de har knäckt läs och skriv-koden, typ i 3:an de är då de börjar med avancerade spel också.”* I intervjuerna sa man också att MSN och LunarStorm var de kommunikationskanaler som man trodde användes mest.

De blivande lärarnas tankegångar i denna fråga stämmer bra överens med det som Medierådets undersökningar visar, att det är så mycket som 50 procent av barn och unga som använder sig av Internet dagligen och att det är främst spel som gäller för de yngre medan de äldre använder sig av chatt-program. Internet används också enligt denna undersökning till att surfa för nöjes skull, men detta är inget som de intervjuade tog upp. De intervjuade blivande lärarna relaterade väldigt lite mellan vuxnas och barns användning, men kunde anta saker som *”jag tror att barn sitter mycket framför datorn”*, vilket Anna sa. Antaganden som detta är något som jag anser kunde förebyggas genom att man som blivande lärare fick mer insikt i medieområdet i sin utbildning vilket vi ska komma tillbaka till senare.

När de blivande lärarna i min studie satte ord på vad e-mobbning var och hur det tog sig uttryck så resonerade de i termer som att e-mobbning är mer tyst mobbning och att det främst är psyksikt, men att det kan handla om såväl utfrysning som glåpord. Man reflekterade över sin ovetskap och Christine formulerade sig så här: *”det är väldigt svårt*

⁹⁸ Krypin har man till exempel på sajten LunarStorm, där kan man samla foton, skriva om sig själv och ha en gästbok som besökare kan skriva i

att säga vad e-mobbning är, har varken sett eller hört så mycket om det.” Det var inte fråga om att den traditionella mobbningens definition inte också gällde e-mobbning. Att mobbningen enligt Olweus kan vara både indirekt med utfrysning och direkt med hånfulla kommentarer och skällsord var också något som de blivande lärarna uttryckte.⁹⁹ På stiftelsen Friends hemsida påpekar man att e-mobbning är precis samma som traditionell mobbning, men att den tar andra vägar. De blivande lärarna i studien tror att Internet och chatt-program är de största kanalerna för e-mobbning. Även mobiltelefonen nämns och då både som kanal och som verktyg för att ta bilder eller skicka SMS, vilket också Friends skriver på sin hemsida: ”... det kan vara hot, skitsnack, rykesspridning, blockering, spridning av bilder och filmklipp.”¹⁰⁰ De kanaler som känns mest personliga tror man är mobiltelefonen och e-posten, då dess telefonnummer/adress inte är lika lättillgängligt som att skriva i en gästbok eller anta ett figurerat namn i ett chatt-program. Slonjes undersökning, som jag tidigare redovisat, säger att det är just mobbning via mobiltelefonen som anses göra mest skada, då mobbaren engagerat sig i att ta reda på numret till den utsatta personen.¹⁰¹ E-postadressen tas inte som lika personlig som ett mobiltelefonnummer enligt Slonjes studie, och att de blivande lärarna anser det kan kanske bero på att de främst relaterar till gästböcker och krypin på sajter som LunarStorm.

Resonemanget som de blivande lärarna för kring vad som anses vara värst är liknande det som Slonje för, att få ett videoklipp eller en bild spridd över Internet eller via mobiltelefonen. Några utdrag ur intervjuerna visar hur man har resonerat och diskuterat kring detta. Björn reflekterade så här kring de värsta med den nya digitala teknikens möjligheter: ”Foton har blivit stort i och med att de är både SMS, MMS och mail och att man kan ta foton med telefonen och lägga ut det på nätet, eller maila det till olika människor.” Anders konstaterade att ”det är enormt kränkande med nakenbilder till exempel.” Disa sätter ord på känslan av att bli uthängd via Internet: ”Det är klart att det skulle vara fruktansvärt om ett foto maliades till en massa personer som man inte känner.”

Man ser de olika kanalerna där e-mobbning förekommer och reflekterar även över hur enkelt det har blivit att sprida information och också hur enkelt det har blivit att starta rykesspridningar. Anders menade att ”... det finns ju rätt stora möjligheter att göra något väldigt pinsamt som man vet att väldigt många kommer att se...” Anna fyllde i samma diskussion med: ”Ja du hinner göra rätt mycket innan man hinner stoppa det.” Denna diskussion belyser e-mobbningens styrka, att det precis som Näslund säger sprids rykten och dylikt fort via Internet och mobiltelefoner som kan orsaka stor skada för den som är utsatt.¹⁰²

Anonymitet var en faktor som diskuterades i flera av de intervjuade grupperna, att det var anonymiteten som gjorde att man vågade mer och gjorde mer. ”... det är lätt att göra det med tanke på att du är så dold bakom en skärm.” sa Christine och hennes samtalspartner lade till att ”Man slipper att ta det öga mot öga.” Björn sa att det är svårare för den som blir mobbad att se vem det är som mobbar eftersom ”man kan ju dölja sig bakom de digitala medierna” på ett helt annat sätt än vad som är möjligt i den traditionella mobbningen. De blivande lärarna tror att det är anonymiteten som gör orden grövre och mobbningen mer frekvent. Eftersom en enda händelse kan ge verkningar under lång tid, vilket forskare på området lyft som en dimension, är e-mobbningen av en annan form än

⁹⁹ Olweus, 1999, sidan 9

¹⁰⁰ <www.friends.se>, 2006-11-17

¹⁰¹ Näslund, 2006

¹⁰² Näslund, 17 oktober 2006, <www.skolutveckling.se>, 2006-11-10

den traditionella och detta verkar de blivande lärarna väga in i sina resonemang kring vilket uttryck e-mobbningen tar.

Språket var något som fler av de blivande lärarna resonerade kring och kommenterade med att i och med den ökade tillgången och användningen så ändras vårt språk. *”När man är mer anonym så kan de nog lätt komma ut lite kråkor och lite spydigheter som kan vara sårande.”* (Cecilia) Att man via nätet vågar säga mer och vara mer frispråkig är något som Campbell, forskare på e-mobbning området har uppmärksammat. I kommunikation på Internet använder man sig av ett språk som är en blandning av tal och skrift språk. Campbell och även Li lyfter också den aspekten som fler av de blivande lärarna är inne på att man vågar mer när man talar online eller via mobiltelefoni än vad man vågar om man står öga mot öga med sitt offer.¹⁰³

De blivande lärarna resonerade, liksom flera av forskarna på e-mobbningområdet, att det är mest förekommande med e-mobbning på fritiden, men att en viss del även förekom under skoltid. Man trodde också att det var mest tjejer som var utsatta, vilket både Medierådets och de aktiva forskarnas studier visat.¹⁰⁴ De blivande lärarna tror också att det i viss utsträckning föds nya mobbare och mobbningsoffer i och med att mobbningen fått nya vägar att nå ut.

Det visade sig vara svårare att ta ställning till hur man ska arbeta med e-mobbning eftersom att en avgörande del av de intervjuade ansåg att det förekommer mer på fritiden än under skoltid. Vissa av de blivande lärarna ansåg att det handlade om elevernas privatliv och att man inte lika lätt kan få en insikt i det och att man kanske inte har rätt att skapa sig kännedom om de områden som inte berör undervisningen. Något som man dock var rörande överens om var att alla fall av mobbning skall arbetas med och att man skall vara lyhörd. Om en elev talar om hur det ligger till så är det ett rop på hjälp och det måste tas på allvar, säger de intervjuade. Föräldrarna är också en viktig länk när man arbetar med mobbning och några som alla av de blivande lärarna i studien ansåg skulle vara delaktiga i arbetet.

Tolkning är något som är viktigt i alla situationer, såväl gällande mobbning som andra kommunikativa sammanhang och kanske ännu viktigare när det gäller den digitala teknikens kanaler och absolut när det gäller e-mobbning. *”Tolkningen är ju oerhört viktig och känner du inte den personen som skriver meddelandet så har du ingen som helst aning.”* säger Christine. Lövheim talar om just det som de blivande lärarna har observerat, att den digitala tekniken tar oss utanför de traditionella ramarna för relationer och gemenskaper. Det krävs nya ramar för att bekräfta de sociala relationerna. Även de traditionella formerna för sändare och mottagare påverkas och såväl tid och rum som språkbruket avgör hur du tolkar och förstår kommunikationen.¹⁰⁵

Resonemanget om bevis som en del av de intervjuade förde handlade främst om att man bör ha klart för sig vad situationen handlar om innan man sträcker ut en hjälpande hand. Slonje och Smith menar att ungdomar i e-mobbningssammanhang inte vågar säga något om de inte har bevis, då de tror att deras tid eller tillgång till den digitala tekniken blir begränsad. Och som numera är ett faktum så är mobiltelefonen och Internet en stor och

¹⁰³ Campbell, 2005 och Li, 2005

¹⁰⁴ Se till exempel Slonje, Li, Smith, 2006

¹⁰⁵ Lövheim, 2002 sidan 145-156

viktig del i barn och ungas liv.¹⁰⁶ Buckingham's resonemang om att användningen av Internet ökar snabbt och målgruppen är barn och unga sätter Bea ord på när hon sa att *"det finns ju inget som tyder på att datoranvändandet, skulle gå ner så det är viktigt att man hela tiden håller sig uppdaterad, speciellt som lärare."* Man kan se Internet som en teknik eller ett verktyg för att nå dit man vill eller dit man vill eller måste både när det gäller kommunikation och information. Det har skapat nya möjligheter att sprida information till en massa och som Hadenius och Weibull fortsätter, så har Internet också gett oss möjlighet att ge omedelbar feedback och vara i direkt kontakt med varandra.¹⁰⁷ Tillgången till den digitala tekniken är något som barn och unga idag är vana vid och något som vi blivande lärare måste ha insikt i.

Slutsatser omkring fenomenet e-mobbning

Barn och ungas medievanor var inget som de blivande lärarna hade större kunskaper om, men som de ändå skapat sig en viss insikt i genom VFU och egna erfarenheter. Man trodde, i enlighet med de teorier som jag i mitt teorikapitel lyft, att det var spel, chatt och Internet som var de största medierna. Tiden som barn spenderade med medierna var inget man i större utsträckning reflekterade över utan man konstaterade mer att man trodde att eleverna spenderade mycket tid med dem. Att e-mobbning och mobbning tar sig samma uttryck fast via olika kanaler var det ingen tvekan om att de blivande lärarna ansåg. Man trodde också att det främst handlade om meddelanden och bilder spridda via Internet chatt, SMS och e-post. Vidare konstaterade man att den nya tekniken har gjort det enklare att sprida rykten och liknande samt att möjligheten att vara anonym har ökat markant. Språket har, i och med den digitala teknikens framfart, ändrats och attityden hårdnat. Man vågar mer och säger saker som man inte gjort om man stod öga mot öga med sitt offer. Som lärare kan det också vara svårt att veta vad som är ens uppgift då det mesta av e-mobbningen förekommer på elevernas fritid, och tolkning är numer något som blivit ännu viktigare. Eftersom datoranvändandet inte kommer att minska, snarare tvärtom, ansåg de blivande lärarna att det är bra om man håller sig uppdaterad.

IT- kunskaper

När det gäller IT kunskaper finns det både de som anser att de har goda kunskaper på området och de som inte vet någonting utöver att skicka e-post. Som lärare ute i skolorna ansåg alla de blivande lärarna som jag träffat att man måste ha viss kunskap inom IT-området. När jag ställde frågan om de IT-kunskaper man har kommer ur att man läst på lärarprogrammet eller om det är av självbevarelsedrift som man har dem, fick jag i princip samma svar av så gott som alla, att de själva har fått se till att få de kunskaper som de har. Alla svar var liknande och flera ansåg det vara konstigt att inte lärarutbildningen tog ett större ansvar i att lära ut kunskaper på detta fält. Björn sa så här: *"Det handlar om ett egenintresse också, att vilja hålla kvar vid de kunskaper man har. Håller man inte på med lärande och IKT så tappar man de kunskaperna."* Flera konstaterade att det är viktigt att vara orienterad på området och visa sina elever att man kan och vill lära sig eftersom det är en stor del av elevens vardag.

Flera av de blivande lärarna som deltagit i min studie uppgav att de använder MSN själva och en del av dem har också varit eller är deltagare i någon slags forum. Datorspel är inget som någon av dem använder flitigt men visst har en och annan spelat. Kunskaperna är som sagt varierande mellan de intervjuade men något alla var övertygade om är att man som

¹⁰⁶ Buckingham, 2006 och Näslund, 17 oktober 2006 <www.skolutveckling.se>, 2006-11-10

¹⁰⁷ Inspirerat av Dahlgren, 2002 och Hadenius & Weibull, 2003

lärare måste ha lite insikt i vad som är aktuellt just nu när det gäller vilka kommunikations- och informationskanaler som barn och unga använder. I utdraget från min andra intervju resonerar man kring lärarens skyldighet så här;

Jag - Är det en skyldighet att ha en insikt i detta?

Björn - Ja det tycker jag

Bea - Ja absolut

Björn - eftersom att det står i LPO 94 att eleverna efter årskurs fem ska ha en insikt i IKT, så tycker jag att det är en skyldighet att besitter de kunskaperna så att man kan lära ut.

Bea - Jag tycker absolut att det är en skyldighet att se hur det fungerar och vad som skrivs [hur det används]

Björn - sen är det ju bra för läraren att söka information på nätet som är ofta är mer uppdaterad.

Jag - Behöver man vara aktiv deltagare?

Björn - Just nu så räcker det att man är medveten om vad det är så att man själv kan göra vissa sökningar

Bea - Ju längre fram... det finns ju inget som tyder på att datoranvändningen skulle gå ner så att man hela tiden håller sig uppdaterad är viktigt.

Anledningen till att man bör ha en insikt i ungas medieanvändning menade tjejerna i den tredje intervjun är för att man måste hänga med i utvecklingen; ”... för att förstå vad som händer på deras fritid, för mycket som händer på fritiden tas ju med till skolan.” De fortsätter med motiveringen att man inte vill stå helt handfallen när eleverna kommer till skolan och diskuterar en grej.

Kunskapen och vetskapen om hur dessa blivande lärare ser på mobbning, e-mobbning och sina IT-kunskaper ger mig en analysgrund och jag ska nu fördjupa resultatet och dra slutsatser. De blivande lärarna vill arbeta för att ge eleverna positiva medieupplevelser och för att göra detta måste man ha kunskap om alla aspekter som kommer med den snabba utvecklingen.

IT-kunskaper är självbevarelsedrift

De områden som lärarstudenter upplever att de har tillräckliga IT-kunskaper i är, enligt KK-stiftelsens undersökning av lärarstudenter, de områden som man tvingas använda för arbetet med sina studier på lärarprogrammet.¹⁰⁸ Dessa områden är också de som de intervjuade ansåg att de har kunskap och insikt i. Bea sa att ”*det lilla jag har, har jag inte fått genom skolan i sig utan för att man varit tvungen att lämna in via mail eller så.*” Ingen av de intervjuade blivande lärarna kunde säga att lärarutbildningen i sig hade gett dem kunskaper på IT området, utan de kunskaper som man har är de som man för egen maskin skaffat sig. Disa menade ”*ja det är ju självbevarelsedrift lärt mig det jag kan av eget intresse, vi har inte gjort någonting om Internet tror jag inte.*” En av de blivande lärarna har genom sitt val av inriktning IKT, informations- och kommunikationsteknologi, fått avgörande kunskaper på IT-området.

Vidare tyckte de blivande lärarna att det finns många verksamma lärare som inte har någon större kunskap eller insikt på området och att det är förvånande att inte det har lagts

¹⁰⁸ KK-stiftelsen, 2003

till lite mer IT i utbildningen. Man tyckte att det är viktigt att man som lärare är uppdaterad och när jag ställde frågan om man anser det vara en skyldighet så svarade flera av dem ja. Björn fortsatte dessutom med att fylla i ”*eftersom att det står i LPO 94 att eleverna efter årskurs fem ska ha en insikt i IKT, så tycker jag att det är en skyldighet besitter de kunskaperna så att man kan lära ut. ... [Och] sen är det ju bra för läraren att söka information på nätet som är uppdaterad.*” De blivande lärarna sa också att det är viktigt att ha så mycket kunskap så att man förstår vad eleverna talar om och att man förstår vad de gör på fritiden.

De blivande lärarna i min studie visade på samma positiva inställning som lärarna i KK-stiftelsens undersökning till att använda sig av IT i undervisningen. Missnöjet med de förmedlade IT kunskaperna som KK-stiftelsens undersökning visat, bekräftades av de blivande lärare som deltagit i mina intervjuer. Man talade om att det inte funnits några praktiska övningar och inte ens någon föreläsning om medier och medieanvändning.

”Man får använda det på ett bra sätt i och med att jag vet lite, så vet jag vad de snackar om när de säger MSN eller LunarStorm, så det blir inte kinesiska när de säger de orden.” sa Anna när hon reflekterade över de kunskaper hon har och hur hon kan ha nytta av dem i det kommande yrkeslivet. De flesta av de intervjuade hade MSN och hade ganska goda kunskaper när det gäller Internet. E-post är något som krävs att man hanterar när man går på lärarutbildningen och det som verkligen sågs som ett problem inför det kommande yrkeslivet var att man besatt ytterst lite kunskap om det pedagogiska verktyg som datorn kan vara. Eftersom att datoranvändningen hela tiden ökar så tvivlar både lärare och elever på lärarnas kunskaper på området vilket kan vara en av orsakerna till att man inte vet hur man ska agera i situationer som till exempel e-mobbning.

Det faktum att barn och unga lever med sina medier och att datortillgången och användandet hela tiden ökar gör att man som lärare bör ha insikt på detta område. Som lärare kan man hjälpa eleverna att få positiva upplevelser av medierna och dess funktion, allt ifrån källkritik till att visa förståelse för mediernas dragningskraft. Anna menade att *”det känns viktigt att lärarutbildningen ger blivande lärare en insikt i barn och ungas medievanor, det behöver inte vara en jättestor del men en introduktion, som berättar om läget just nu.”* Fler av de blivande lärarna sa att det är bra att ha en förståelse för barn och ungas fritid eftersom det inte sällan är avgörande för saker som sker i skolan. En viktig aspekt av IT och datoranvändningen är den som Björn tog upp: *”Håller man inte på med lärande och IKT så tappar man de kunskaperna ganska fort, det är en aktiv kunskap.”*, vilket alla av de intervjuade verkade ha förståelse för.

Slutsatser om IT kunskaper

De blivande lärarna uppgav att de har tillräckliga kunskaper på de områden som krävs för att genomföra sina studier på lärarprogrammet vid Göteborgs universitet, men att det inte är kunskaper som givits av denna utbildning. Kunskaperna som man besatt är sådan som man själv skaffat sig. Det är förvånande att lärarutbildningen inte har lagt till mer om IT och framförallt om barn och ungas medieanvändning då behovet i skolorna för de blivande lärarna verkar stort. Att ha insikter på IT-området, och då både i barns och ungas användning och i hur man använder datorn som pedagogiskt verktyg, är något som de blivande lärarna tyckte var viktigt och att de önskade att lärarutbildningen gett mer av. Att vara relativt ung och student gör att flera av dem använde sig av Internet som verktyg och kommunikationskanal med e-post, MSN, forum. Man visste också hur enkelt det är att skicka e-post till ett stort antal personer eller lägga upp en hemsida. Dessa kunskaper eller

erfarenheter var något som man tyckte var positivt och något som man visste är en form av aktiv kunskap som man måste uppdatera ständigt för att hänga med.

Slutligen en summering

Nu när jag har gått igenom frågeställningarna en och en så är det dags för en sammanfattning av hela mitt resultat. Jag har haft samtalsintervjuer med sju stycken blivande lärare som går på lärarprogrammet vid Göteborgs universitet för att belysa mobbningens nya vägar och framförallt deras syn på detta fenomen. För att få en överblick och en insikt i deras syn på detta har jag använt mig av tre frågeställningar; hur beskriver blivande lärare mobbning, hur beskriver blivande lärare e-mobbning och hur ser blivande lärare på sina IT kunskaper. Många av de svar som redovisats i detta resultatkapitel överensstämmer med de teorier som uppsatsen bygger på.

Mobbning och e-mobbning är något som vi kan kategorisera som samma sak, men att de tar sig uttryck i olika forum. Det är upprepande kränkande behandling mot en eller flera personer som utförs av en eller flera personer. Både den traditionella och e-mobbningen är något som kan ta sig såväl fysiska som psykiska uttryck, säger man till exempel på stiftelsen Friends hemsida, men de blivande lärarna ansåg att e-mobbningen främst är psykisk. De blivande lärarna såg det som att personen som mobbar arbetar mot ett mål att skada eller kränka. Man lyfte aspekten av tolkning och hur viktigt det är att förstå tolkningen när man kommer in i en ny gemenskap eller när man som lärare ska blanda sig ett misstänkt mobbningsfall. Att bry sig om och arbeta med mobbning var något som de blivande lärarna ansåg vara av hög prioritet men det verkade också vara så att man gärna vill ha klara bevis från eller flera personer och gärna från den inblandade för att man ska ta tag i mobbningsproblemet. Mobbning är något som man trodde har mycket med gruppdynamik att göra och att man som vuxen i skolan kan verka för en bra gruppdynamik och en trygg miljö.

E-mobbning tar, enligt lärarna, sig främst uttryck via Internet, SMS och e-post och att sprida bilder tror man är vanligt. Kanske är detta ett verk av massmediernas fokusering på mobiltelefonernas kameror och problemen med dessa när det gäller just e-mobbning. De blivande lärarna reflekterade över hur den digitala tekniken gjorde det lättare för mobbarna att nå sina offer dygnet runt och överallt.

När det gäller barn och ungas medieanvändning hade de blivande lärarna ganska lite kunskap på detta område, men deras diskussioner gick i samma banor som de resultat Medierådets undersökning visat, det vill säga att spel, chatt och surfa var det som låg överst bland sysselsättningarna som barn och unga gjorde på Internet.

När det gällde de egna IT kunskaperna så hade de blivande lärarna främst fått dessa genom eget intresse och kunde känna oro inför det kommande yrkeslivet. De ansåg att man som lärare bör ha insikt i de olika mediekanalerna som ens elever använder och att man borde uppdatera sig själv för att hänga med och skapa förståelse för elevernas fritid och intresse. Det är bra att kunna erbjuda sina elever positiva saker med medieanvändning i form av till exempel källkritik. De reflekterade över att det fanns verksamma lärare som varken hade kunskaper i medier i stort eller rörande IT och tyckte det var konstigt att lärarprogrammet inte lagt till mer om detta i utbildningen.

För att kunna arbeta med något behöver man kunskap på området och har man inte kunskapen kanske man inte orkar ta tag i ett problem som mobbning eller e-mobbning.

Denna slutsats var den som de blivande lärarna drog när de reflekterade över varför man blundar oftare än man arbetar med problemet, något som jag i mina inledningsord också lyfte. Blivande lärare behöver kunskaper i hur elevernas värld ser ut för att man ska kunna vägleda dem genom sina skolår på bästa sätt och lägga grunden till varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Lärarförbundet, 2002 sidan 9

Slutdiskussion

Skolan har som uppdrag att överföra grundläggande värden, främja elevernas lärande och att därigenom förbereda dem att leva och verka i samhället. Skolan ska sträva mot att man som människa tar avstånd från att andra människor utsätts för förtyck och kränkande behandling. Man ska också efter genomgången grundskola ha kunskaper om medier och deras roll, samt kunna använda informationstekniken som ett verktyg för kunskapssökande och lärande.¹¹⁰ Det finns också fler outtalade mål, som t ex att man i skolan skall utveckla elevernas kommunikativa och sociala kompetenser, vilket för mig känns som en avgörande uppgift då våra kommunikationskanaler blir fler och verktygen för skapandet av sociala kompetenser ökar.

Slog förväntningarna in?

Mitt första antagande var att de blivande lärarna i min undersökning skulle definiera mobbning i enlighet med Olweus definition, att det är upprepade negativa handlingar mot en person. Detta visade sig vara ett antagande som jag nu kan säga slog in. Att man också tyckte att det kunde vara såväl en fysisk som psykisk aktivitet var också ett riktigt antagande. De blivande lärarna resonerade i stort sett kring detta fenomen som både jag och teorierna trodde. Något som jag var intresserad av att veta var om de visste hur man arbetade med mobbning ute i skolorna och det visade sig, precis om mina egna erfarenheter säger mig, att det är en brist i den nya Lärarutbildningen att man inte får insikt i ett område som är så viktigt som alla barns och elevers lika värde. Skolan lyder från och med första april 2006 under en lag som säger att man inte får utsätta någon i skolan för diskriminering. I takt med att denna lag trädde i kraft har man precis som tidigare ett ansvar, den enda skillnaden är att man numera lyder under en lag.

Barns och ungas medieanvändning var något som jag trodde att de blivande lärarna hade större insikt i än vad det visade sig att de hade. Innan jag satte igång med mina intervjuer antog jag att deltagarna var flitiga användare av de kommunikationskanaler och den informationssökning som den digitala tekniken erbjuder. I princip trodde jag att man använde stora delar av det digitala utbudet och hängde med i debatterna. Detta visade sig inte alls vara fallet och flera av de blivande lärarna använde ett väldigt begränsat utbud och kunde i vissa fall oroa sig för detta när det gällde det kommande yrkeslivet. Jag befarade också att man inte hade någon direkt kunskap om e-mobbning och den oron visade sig stämma. Man kunde dock sätta sig in i situationer och diskutera fenomenet, vilket man kan se som en första tankeställare, och kanske kan man hoppas att jag har öppnat för nya kunskaper och viljan att lära mer om detta fenomen. De blivande lärarna förstod, efter det att vi diskuterat mobbning och e-mobbning, att det är ett problem som man kommer att möta i yrkeslivet.

I examensordningen för lärarprogrammet¹¹¹ står det att man vid avslutad utbildning som lärare ska kunna använda informationstekniken i den pedagogiska utvecklingen och inse massmediernas roll för den pedagogiska verksamheten. Ser man till de blivande lärarna som deltagit i denna studie så anser de själva att deras kunskaper på området är mycket begränsade. Ett av de antagande som jag gjorde utifrån mina teorier innan jag startade med intervjuerna var att man som blivande lärare värderade kunskaper på IT-området högt och att man också skulle ha goda förutsättningar på detta område. Visst var det så att man

¹¹⁰ Lärarförbundet, 2002 sidan 11-16

¹¹¹ UFL, 2006-11-29

ansåg att man som student idag hade bättre insikt än de verksamma lärarna ute i skolorna och visst var det så att man mer än gärna hade sett mer av information om såväl mobbning, e-mobbning som IT i sin utbildning på Lärarutbildningen vid Göteborgs universitet.

En övergripande fråga som jag har tänkt på genom hela arbetet med denna uppsats är hur mobbningen tar sig uttryck via de digitala medierna. Detta har både mina teoristudier och mina samtalsintervjuer gett mig en inblick i och jag är inte förvånad att mobbningen söker sig till forum som chatt och e-post eller via mobiltelefonerna. Mobbningen är ett fenomen som har funnits i århundraden och något som förekommer i sammanhang och gemenskaper där man skapar identiteter. Även den nya digitala världen kräver en identitet, även om den inte alltid är den verkliga, så varför skulle inte mobbningen finna sin väg dit? Att mobbning är detsamma såväl i den reella verkligheten som i den digitala framstår inte heller som konstigt för mig och jag kan förstå att orden blir grövre och möjligheterna fler för den som mobbar. Att lärare och vuxna har liten inblick i vad som försiggår under en skoldag eller mellan barn och elever på fritiden är också något som blivit klart när jag arbetat med uppsatsen. En skrämmande tanke är att man inte ser, eller ser men inte agerar mer tycker jag. Jag frågade den frågan som jag och flera av forskarna på området ställt; Varför det verkar vara så att man lättare blundade för mobbning och e-mobbning, än att man arbetar med det?

När jag lyfte frågan om vad som låg till grund för att man inte agerade eller arbetade med mobbning eller e-mobbningen svarade de blivande lärarna att det kan handla om såväl okunskap som bristen på ork. Bea formulerade det som *"har man inte kunskapen kanske det gör att man inte orkar."* Detta svar bekräftar det som jag redan i inledningen sa, att våga är något som mer ofta än sällan handlar om att man inte har kunskap eller erfarenhet och att man då känner sig otrygg i sin roll. Denna otrygghet kan lätt övervinnas om man ger lärarna kunskap och jag återanvänder samma citat av Björk som jag använde i inledning till denna uppsats: *"Utbilda lärarna så att de övervinner sin rädsla om att prata och ingripa mot mobbing och förtryck i skolan."*

Efter att jag sonderat terrängen på detta område fann jag flera olika vägar och framförallt då hjälp till självhjälp. Stiftelsen Friends har massor av material och BRIS har även de visst material som kanske främst är riktat direkt till barn och unga. Även om man kan tycka att e-mobbning är ett relativt nytt fenomen så kan det beskrivas som i rubriken på en av artiklarna som jag läst *"New bottle but old wine..."*. Det handlar om att sadla om eller byta kostym för att tackla fenomenet från en ny vinkel. Som lärare är det viktigt att vara så insatt som möjligt i problemen för att kunna möta dem i verksamheten. Självklart vore den bästa lösningen att Lärarutbildningen gav oss blivande lärare vägledning och faktiska tips på hur det kan se ut och hur man kan gå tillväga när man stöter på problem i verksamheten. Om man inte har resurser att förmedla denna information finns det ju som sagt en rad organisationer som nog gärna hade sett att det blir självklart för lärare att få veta mer på området mobbning, e-mobbning och som mer än gärna bistår med sin kunskap. Även kunskap om barns och ungas medieanvändning saknades hos deltagarna i intervjuerna och är något som jag tror att man mer och mer kommer att behöva i sitt yrke för att diskutera och förstå sina elever.

Uppsatsen har öppnat för en rad frågor och intresseområden när det gäller hur man ska arbeta med mobbning, e-mobbning och utbilda lärare i IT-kunskaper och hjälpa dem att få insikt på medieanvändningsområdet, men också för kommande forskning runt frågor

som identitetsskapande och självbilder hos barn och unga som är utsatta för, och utför mobbning digitalt. Hur påverkar de digitala medierna oss och våra liv? Att Internet medför många möjligheter när det gäller att sprida sanningar, osanningar, rykten och irrelevans är ingen hemlighet, men hur ska man förhålla sig till det? Och hur ska man som lärare på ett bra sätt föra en dialog i klassrummet om etik i de digitala medierna?

Flera gånger under mitt arbete har jag upprepat repliken ... - du simmar ur bild! Allt är intressant och under mitt sökande för förståelse för varför detta fenomen och problem inte är mer uppmärksammas så har jag kommit på villospår ett flertal gånger. Jag finner det troligt att forskningen på detta område kommer att ge oss många svar framöver.

Sammanfattning

Intresset för uppsatsen ämne väcktes i och med den senaste tidens diskussioner om 'mobbnings nya vägar', såväl i dagspressen som i TV-nyheterna och de kommersiella kanalernas reklamblock. Mobbning är ett begrepp och ett problem som länge funnits i skolans värld och något som vi alla har mer eller mindre insikt i och erfarenhet av. Som blivande lärare anser jag det vara viktigt att ha en insikt i såväl mediernas utveckling som de olika kommunikationskanalerna och den interaktivitet som de nya digitala medierna erbjuder. Forskningen på området e-mobbning är fortfarande i förstadiet och jag har tagit hjälp av såväl aktuella rapporter som av tidigare forskning som fokuserar på mobbnings traditionella form.

De moderna kommunikationsvägarna gör oss oberoende av tid och rum, vi kan välja att alltid vara tillgängliga. Mötesplatserna är flera och vi kan delta eller ta avstånd från desamma. Man kan vara sig själv, man kan vara anonym eller anta en falsk identitet. Att säga negativa eller elaka saker verkar vara enklare om man kommunicerar via Internet eller SMS än om man står öga mot öga. I och med att massinformationsspridning har blivit möjligt även för privatpersoner har det privata blivit allt mer offentligt. De unga lever och spenderar mycket tid med medierna och ser dem som en livlina.

Mobbning är en gammal företeelse och är ett begrepp med en individualistisk prägel och ses som en lång och utdragen process. I e-mobbningssituationer gäller samma förutsättningar som i de traditionella mobbningsituationerna, att man vet vilka konventioner som råder och hur saker och ting kan tolkas. All mobbning handlar om såväl fysiska som psyksiska påhopp. E-mobbning är en ny företeelse och är något som försiggår mestadels på fritiden och den mest utsatta gruppen är tjejer där dubbelt så många som killarna uppger att de har problem med detta. Detta är vad mina teorier säger och för att uppnå uppsatsen syfte *att belysa mobbnings nya vägar och blivande lärares syn på detta fenomen*, intervjuades sju blivande lärare.

Jag har arbetet med tre frågeställningar i denna uppsats, den första låter de blivande lärarna beskriva mobbning. Svaret på denna frågeställning överensstämde väl med det som teorierna för uppsatsen sagt, att mobbningen är en upprepande, kränkande handling mot en person av en eller flera personer. Trakasseringen kan vara såväl fysisk som psykisk. När de blivande lärarna redogjort för den traditionella mobbningen låter nästa frågeställning dem beskriva e-mobbning. Att mobbning och e-mobbning är samma sak fast i nya kanaler var det man kom fram till och att de digitala medierna ger mobbarna större möjlighet att nå sina offer, och att mobbarna ges fler chanser att nå sina offer. Att en enda handling kan ge stora effekter lång tid framåt, var också något som de blivande lärarna reflekterade över. Hur de blivande lärare ser på sina IT-kunskaper var den tredje frågeställningen och alla deltagarna i min undersökning säger att de IT-kunskaper som de har, har de främst lärt sig på egen hand och att lärarutbildningen borde följa utvecklingen med den ökade användningen av digitala medier. Man anser att man som lärare bör ha en insikt i medierna som eleverna använder och hänga med i utvecklingen så att man kan ge sina elever goda medieupplevelser. Mina resultat överensstämde väl med mina teorier.

E-mobbning är ett gammalt fenomen i nya kläder och förekommer via såväl, mobiltelefoner som e-post och chatt-program. E-mobbningen är här och vi måste lära oss hur vi ska agera och arbeta med det ute i skolorna.

Referenser

Böcker

Björk O, Gunilla (1999) *Mobbning – en fråga om makt?* Lund: Studentlitteratur

Falkheimer, Jesper (2001) *Medier och kommunikation – en introduktion*. Lund: Studentlitteratur

Hadenius, Stig, Weibull, Lennart (2003) *Massmedier En bok om press, radio och TV*. Falun: Albert Bonniers Förlag

Jansson, André (2002) *Mediekultur och mediesamhälle*. Lund: Studentlitteratur

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Østbye, Helge, Knapskog, Karl, Helland, Knut & Larsson, Leif Ove (2004) Trelleborg: Liber

Bokkapitel

Buckingham, David (2006) Children and New Media. I Lievrouw A, Leah & Livingstone, Sonia. *The Handbook of New Media*. London: SAGE

Carlsson, Ulla (2004) Medielandskapet 2004...och 90 år tidigare. Några inledande ord. I Carlsson, Ulla & Facht, Ulrika (red) *Medie Sverige 2004. Statistik och analys*. Göteborg: Nordicom-Sverige

Carlsson, Michael (2002) Nätet och medborgare i globaliseringsperspektiv. I Dahlgren, Peter (red) *Internet, medier och kommunikation*. Lund: Studentlitteratur

Lövheim, Mia (2002) Nätet en plats för nya former av gemenskap. I Dahlgren, Peter (red) *Internet, medier och kommunikation*. Lund: Studentlitteratur

Sveningsson, Malin (2002) Samtal och samtalsstilar på Internet. I Dahlgren, Peter (red) *Internet, medier och kommunikation*. Lund: Studentlitteratur

Rapporter

Andersson, Solveig (2003) *IKT i lärarutbildningen Verksamhetsteoretiskt perspektiv på strukturerande villkor som påverkar integreringen av informations- och kommunikationsteknologi inom lärarutbildningen*. D-uppsats på Datapedagogiska programmet, Institutionen för beteendevetenskap vid Högskolan i Skövde

Eriksson, Björn, Lindgren, Odd, Flygare, Erik & Daneback, Kristian (2002) *Skolan - en arena för mobbning – en forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan*. Stockholm: Skolverket

Läraryrkesförbundet (2002) *Lärarens handbok, skollag, läroplan, yrkesetiska principer*. Stockholm: Läraryrkesförbundet

Medierådet (2006) *Unga och Medier 2006. Fakta om barns och ungas användning och upplevelser av medier*. Stockholm: Utbildnings- och kulturdepartementet.

Olin, Fredrik (2003) *Digitalmobbing – trakasserier bland ungdomar via Internet och SMS*. D-uppsats i pedagogik, Institutionen för utbildningsvetenskap vid Karlstads universitet.

Olweus, Dan & Rädda Barnen (1999) *Mobbning bland barn och ungdomar*. Stockholm: Rädda Barnen

Smith, Peter, Mahadavi, Jess, Carvalho, Manuel & Tippet, Neil (2005) *An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying*. Unit for School and Family Studies, Goldsmiths College, University of London

Artiklar

Campbell A, Marilyn (2005) Cyber bullying: An old problem in new guise?. I *Australian Journal of Guidance and Counselling* 15 (1): 68-76

Dunkels, Elza (2005) Nätkulturer - vad gör barn och unga på internet?. I *Tidskrift för lärarutbildningen och forskning*. 1-2: 41-50

Li, Qing (2005) New Bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. I *Computers in Human Behavior*, 2005
<www.ucalgary.ca/~qinli/publication/cyber_chb2005.pdf> 2006-11-10

Nordiskt Informationscenter för Medie- och kommunikationsforskning. Nordicom-Sverige (2006) *Nordicom-Sverige, Internetbarometer 2005*
<http://www.nordicom.gu.se/common/publ_pdf/230_inetbar%202005%20arbetsunderlag_2005.pdf> 2006-11-07

Internet

KK-stiftelsen (2005-10-30) *IT och lärarstuderande, attityder, tillgång och användning 2005*. Publicerad och hämtad på:
<http://www.kks.se/upload/publikationsfiler/it_i_utbildning/it_och_lararstuderande_2005_publ.pdf> 2006-11-29
Annan information om stiftelsen och deras arbete har även den hämtats ifrån.
<www.kks.se> 2006-11-29

Näslund, Carina (2006) *Mobilen och Internet – mobbningsredskap och livlina för tonåringar*. Artikel publicerad av myndigheten för skolutveckling, skoldatanätet 17 oktober 2006
<<http://www.skolutveckling.se/skolnet/kolla/index.shtml>>
2006-11-10

Rädda barnens hemsida har jag använt för såväl information som inspiration till vidare arbete
<www.rb.se>
2006-12-18

Skolverkets hemsida har jag använt för att få uppdaterad information om den nya lag som gäller förbudet mot diskriminering mot barn och elever.

<<http://www.skolverket.se/sb/d/1320/a/5664>>

2006-11-13

Stiftelsens Friends hemsida har besökt flertalet gånger för att få såväl information som inspiration. Citat och annan information som ligger till grund för resonemang i teorikapitlet är hämtat på:

<www.friends.se>

2006-11-17

Synonymer.se är en sida som jag använt för att finna synonymer

<www.synonymer.se>

2006-12-20

Utbildning och forskningsnämnden (2006) Lärarprogrammet 120-220 poäng,
Läraryrket vid Göteborgs universitet 2006-2007. UFL, Sammanställt 2006-11-01

<http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/748762_Lararprogrammet_061101_webb.pdf>

2006-11-29

Bilagor

Intervjuguide – mobbningens nya vägar

Intervjuguide - mobbningens nya vägar

Bakgrund

Kön

Ålder

Bakgrund

Kommande yrkesroll

vilken årskurs kommer du att jobba?

vilka ämnen har/ kommer att ingå i din examen?

Mobbning

Vad betyder mobbning för dig?

Hur tar sig mobbning uttryck?

Fysiskt?

Psykiskt?

Egen levda exempel på mobbning?

När bör man som vuxen/lärare "lägga sig i"?

Hur ska man då gå tillväga anser ni?

e-mobbning

Hur tror man att de olika digitala medierna används av barn och unga?

Vad betyder e-mobbning?

Vilka uttryck tar sig e-mobbning?

I vilka kanaler tror du att e-mobbning finns?

Vad är det som påverkar mobbning?

Kontexten?

Uppväxten?

I vilken ålder/årskurs är mobbning vanligast?

Vem är det som mobbar?

Vem är det som blir mobbad?

IT

Hur ser ni på er IT-kunskap?

Kommer kunskapen främst ur lärarutbildningen?

Kommer kunskapen främst ur det egna intresset?

Är ni deltagare i något forum/chatt program typ, lunarstorm eller liknande?

Anser ni att det är en lärares skyldighet att skapa sig en uppfattning om dessa mötesplatser?

Anser ni att en lärare bör vara deltagare/aktiv i någon form av virtuellmötesplats?

Diskutera organisationer som arbetar motverkande mot mobbning...

Diskutera fenomenet kamratstödjare